

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut politologických studií

Katedra politologie

Bakalářská práce

2023

Dominik Šebek

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut politologických studií

Katedra politologie

**Srovnávací analýza armádních záložních sil ve
vybraných státech**

Bakalářská práce

Autor práce: Dominik Šebek

Studijní program: Politologie a mezinárodní vztahy

Vedoucí práce: RNDr. Jan Kofroň, Ph.D.

Rok obhajoby: 2023

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracoval samostatně a použil jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 03.05.2023

Dominik Šebek

Bibliografický záznam

ŠEBEK, Dominik. *Srovnávací analýza armádních záložních sil ve vybraných státech*. Praha, 2023. 69 s. Bakalářská práce (Bc). Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut politologických studií, Katedra politologie. Vedoucí diplomové práce RNDr. Jan Kofroň, Ph.D.

Rozsah práce: 110 173 znaků včetně mezer

Abstrakt

Cílem této práce je popsat a porovnat podobu vývoje záložních systémů zkoumaných států po proběhlých profesionalizacích ozbrojených sil. V práci jsou nejdříve představeny hlavní dimenze zájmu, které jsou především v první části práce popsány a následně v druhé části práce srovnány. Tato práce je tedy komparativní analýzou. Jako hlavní oblasti zájmu jsou zkoumány vývoj záložních komponentů a klíčové změny, které utvářely jejich podobu. Následně nábor a retence personálu a velikost záložních komponentů, předurčení a organizace jednotek a poslední oblastí zájmu je podoba výcviku záložních sil. Na základě těchto oblastí je provedena i komparace, díky které vyniknout rozdíly a shody mezi zkoumanými zeměmi.

Abstract

The objective of this thesis is to conduct a comparative analysis of the military reserve systems of the countries under study, specifically examining their evolution after the professionalization of their armed forces. The thesis is divided into two parts, with the first part introducing the main dimensions of interest, followed by a comparison of these dimensions in the second part. The main areas of focus include the evolution of reserve components, key changes that have shaped their form, recruitment and retention of personnel, size of reserve components, unit predesignation and organization, and reserve force training. Based on these areas, a comparison is conducted to identify similarities and differences among the reserve systems of the countries under study.

Klíčová slova

Armádní zálohy, profesionalizace, ozbrojené síly, dobrovolníci, záložní síly

Keywords

Military reserves, all-volunteer force, armed forces, volunteers, reserve forces

Název práce

Srovnávací analýza armádních záložních sil ve vybraných státech

Poděkování

Na tomto místě bych rád poděkoval vedoucímu mé práce RNDr. Janu Kofroňovi, za trpělivost a cenné rady, které mi poskytl při psaní této práce. Dále bych chtěl poděkovat své rodině a přátelům za podporu.

Obsah

Úvod.....	1
1. Přehled existující literatury	3
2. Metodologie	11
3. Cesta k profesionalizaci	14
4. Česká republika.....	18
4.1 Vývoj záložního systému.....	18
4.2 Organizace záložních jednotek.....	19
4.2.1 Předurčení jednotek:	20
4.3 Nábor a retence personálu	21
4.4 Výcvik jednotek.....	22
5. Slovenská republika	24
5.1 Vývoj záložního systému.....	24
5.2 Organizace záložních jednotek.....	25
5.2.1 Předurčení jednotek	26
5.3 Nábor a retence personálu	26
5.4 Výcvik jednotek.....	28
6. Spolková republika Německo	29
6.1 Vývoj záložního systému.....	29
6.2 Organizace záložních jednotek.....	30
6.2.1 Předurčení jednotek	31
6.3 Nábor a retence personálu	32
6.4 Výcvik jednotek.....	33
7. Polská republika.....	36
7.1 Vývoj záložního systému.....	36
7.2 Organizace záložních jednotek.....	37

7.3	NSR (Narodowe Siły Rezerwowe).....	37
7.3.1	Předurčení jednotek NSR.....	38
7.3.2	Nábor a retence personálu v NSR.....	38
7.3.3	Výcvik jednotek NSR	39
7.4	WOT (Wojska Obrony Terytorialnej)	39
7.4.1	Předurčení jednotek WOT	39
7.4.2	Nábor a retence personálu WOT.....	39
7.4.3	Výcvik jednotek WOT	40
7.5	Nové formy služby	41
8.	Komparace	44
8.1	Struktura	44
8.2	Rekrutace personálu	45
8.3	Výcvik	50
8.4	Postavení záložního komponentu ve strategických dokumentech	53
	Závěr	55
	Seznam použité literatury	57
	Seznam příloh	69

Seznam použitých symbolů a zkratek

VzP – Voják z povolání

AZ – Aktivní zálohy

KZP – Kurz základní přípravy

NSR – Narodowe Siły Rezerwowe

WOT – Wojska Obrony Terytorialnej

GBO – Grundbeorderung (Základní zařazení)

ODOS – Objekt důležitý pro obranu státu

KVV – Krajská vojenská velitelství

AVF – All Volunteer Force

OS SR – Ozbrojené síly Slovenské republik

Úvod

Konec studené války znamenal pro evropské státy změnu bezpečnostního paradigmatu. Tato změna měla nevyhnutelně vliv na účel a postavení ozbrojených sil v zemích střední Evropy. S absencí přímé hrozby se armády v devadesátých letech zmenšovaly, jejich rozpočty klesaly a proměna bezpečnostního prostředí si žádala armády menší, modernější a schopné zahraničního nasazení (Edmunds 2006). Na tento trend reagovaly státy v Evropě mimo jiné postupným opouštěním povinné vojenské služby a profesionalizací svých ozbrojených složek.

S upuštěním od povinné vojenské služby přišla otázka, jak doplňovat vojenský záložní personál. Branecké armády spoléhaly v případě konfliktu na mobilizaci branců a rezervistů, kteří by tak doplnili stálé jednotky a rozvinuli počty vojáků na válečná čísla. Profesionální armády, na rozdíl od braneckých spoléhají v rámci doplnění svých stavů na dobrovolníky, kteří přebírají brannou povinnost v dobách míru a prochází pravidelným výcvikem. Ti se tak stávají jedinou připravenou zálohou schopnou se v případě potřeby okamžitě mobilizovat a doplnit profesionální síly. Přestože se jedná o velmi důležitou součást ozbrojených sil, akademická i populární literatura se fenoménu záložních systémů věnuje velmi omezeně. V této práci jsou jako oblast zkoumání vytyčeny státy střední Evropy, konkrétně Česká republika, Slovenská republika, Polská republika a Spolková republika Německo. Všechny tyto státy prošly profesionalizací v horizontu posledních dvaceti let a podoba jejich záložních systémů tak není příliš obsáhle zpracovaná.

Hlavním cílem této práce je popsat a porovnat způsob, jakým zkoumané státy zformovaly své aktivní části záložních systémů po upuštění od povinné základní vojenské služby a přechodu k profesionální armádě. Zkoumané aspekty budou vývoj a struktura rezervních systémů, nábor personálu a personální naplnění rezervních sil, výcvik jednotek a postavení záloh ve strategických dokumentech a koncepcích ozbrojených sil. Popsané výsledky budou vzájemně porovnány, čímž ze zkoumaných záložních systémů vyplynou rozdílné a shodné znaky. Práce by také měla poskytovat základní vhled do podoby záložních systémů profesionálních ozbrojených sil. S pomocí nashromážděných dat se práce pokusí zodpovědět tyto výzkumné otázky:

1. Jakým způsobem vybrané státy zformovaly své záložní systémy po přechodu k profesionální armádě?
2. Jaké jsou rozdíly analyzovaných systémů a jaké výhody a nevýhody z těchto rozdílů plynou?

3. Jak důležitou součástí představují záložní systémy v koncepci armád?

Ve snaze zodpovědět výzkumné otázky byla použita komparativní analýza zkoumaných zemí v časovém období, které začíná po proběhlé profesionalizaci ozbrojených sil a pokračuje až do současnosti, zahrnut je i výhled i do budoucna. Jako zkoumané dimenze zájmu byly vybrány klíčové části rezervních systémů, včetně jejich vývoje v čase, což by mělo poskytnout dostatečný vhled do podoby rezervního komponentu. Mezi hlavní zájmové dimenze patří: Vývoj záložního komponentu v čase po proběhlé profesionalizaci, hlavní legislativní změny a zásadní milníky určující podobu záložních sil. Dále způsob náboru a retence personálu a velikosti záložních komponentů, předurčení jednotek, jejich organizace a úkoly. A jako poslední podoba výcviku záložních sil.

Práce se dělí do osmi kapitol, z nichž první kapitola obsahuje přehled a shrnutí existující literatury relevantní k tématu zkoumání záložních komponentů. Druhou kapitolou je metodologie práce. Ve třetí kapitole jsou popisovány výchozí podmínky zkoumaných zemí v letech před proběhlou profesionalizací ozbrojených sil a také porovnávány výhody a nevýhody jednotlivých způsobů organizace ozbrojených sil. V kapitolách čtyři až sedm jsou podrobně popsány zkoumané státy na základě základního rozdělení záložních jednotek, legislativního ukotvení a vstupních podmínek, vývoje rezervního komponentu v čase, způsobu organizace jednotek a jejich účelu, velikosti rezervního komponentu a způsobu doplňování personálu a v poslední subkapitole dle způsobu výcviku, jeho průběhu a zaměření. Poslední osmá kapitola představuje porovnání zkoumaných případů ve snaze zdůraznit rozdíly a shody zkoumaných systémů a která má sloužit jako určitý způsob náhledu na fungování jednotlivých záložních komponentů metodou porovnávání.

1. Přehled existující literatury

Literaturou zabývající se problematikou záložních systémů je ve srovnání s literaturou zabývající se ostatními částmi ozbrojených sil mnohem méně, než by odpovídalo významu postavení záložních komponentů. Jak u populárních knih, tak v akademické literatuře se debata soustředí okolo vojáků z povolání, na vrchní velitele ve velení velkých formací nebo na brannou povinnost a branně povinné vojáky. Zatímco se vojenská literatura soustředí na výše zmíněné typy vojáků, otázka rezerv je ve veřejném diskurzu a akademické vědě do značné míry neviditelná (Ben-Ari a Lomsky-Feder 2011).

Ve své podstatě existují profesionální ozbrojené síly v Evropě už několik tisíc let. Oproti tomu ozbrojené síly založené na branné povinnosti jsou ve své moderní podobě poměrně mladým fenoménem, jehož vznik datujeme do dob francouzské revoluce (Urbaník 2015). Přibližně posledních dvě stě let patřily v Evropě konskripční ozbrojené síly (ozbrojené síly doplňované vojáky v základní službě prostřednictvím branné povinnosti) mezi převládající formu uspořádání ozbrojených sil. S rozpadem geopolitického uspořádání po konci studené války evropské státy, až na výjimky, od konskripčních ozbrojených sil ustupují a své armády postupně profesionalizují.

Z hlediska rezervních systémů jsou konskripční ozbrojené síly velmi efektivní ve své schopnosti generovat pravidelně každý rok přísun nových rezervistů. Tento klíčový aspekt – schopnost generovat rozsáhlé rezervy u ozbrojených sil založených na dobrovolnosti (All-volunteer force) chybí. AVF generuje rezervisty primárně skrze bývalé vojáky z povolání, jež po skončení kontraktu mohou (případně musí, pokud tak mají ve smlouvě) vstoupit do aktivní části rezervního komponentu, kde pak slouží jako záloha připravená v případě potřeby k nasazení. Druhým možným typem rekrutujícího se personálu do aktivního záložního komponentu jsou civilisté – dobrovolníci. Ti procházejí výcvikem k zařazení do záloh a poté své schopnosti pravidelně obnovují na cvičeních.

Milníkem změny bezpečnostního prostředí v Evropě je konec studené války. Jedním z prvních autorů, který se věnoval vlivu konce studené války na změnu bezpečnostního prostředí je Dandeker (1994). Ten konec studené války vnímá jako déle trvající proces sociální transformace, identifikuje nově vznikající trendy, jako globalizaci, regionalizaci konfliktů a změnu vztahu politiky a vlivu veřejného mínění. Popisuje takzvané nové časy („*New Times*“) a postavení ozbrojených sil v této nové době. Identifikuje budoucí trendy, jako zmenšování armád („*downsizing*“), nové úkoly jako „*peacekeeping*“ (udržení míru) a důraz na efektivitu

v ekonomických otázkách: „pokračující trend zvýšeného důrazu na hospodárnost a efektivitu“. U zemí, jež disponují stále konskripčními ozbrojenými silami otevírá otázku přechodu k AVF (All-Volunteer Force) a pro ty, které už AVF mají otázku organizačního vyvážení profesionálních vojáků a rezervistů. Věnuje se také změně personálního složení ozbrojených sil. Ty se z organizace tvořené převážně muži stávají organizací s větší diverzitou, především díky většímu zapojení žen a homosexuálů.

Změně prostředí a vlivu na organizaci ozbrojených sil se také věnoval Edmunds (2006), který charakterizuje čtyři hlavní změny pro ozbrojené síly: první je pokles významu obrany území státu jako základního organizačního principu pravidelných ozbrojených sil. Tato změna pro zkoumané státy přichází především po vstupu do NATO (ČR a PL 1990, Slovensko 2004, Německo 1955 – NVA sloučením s Bundeswehrem v roce 1990). Druhou změnou je narůstající profesionalizace, která ztotožňuje „moderní“ ozbrojené síly s menšími, vysoce kvalifikovanými a flexibilními silovými strukturami schopnými vysílat sílu do zahraničí, ať už pro válečné nebo mírové operace. Jako příklady operací, kde byly nasazeny jednotky v zahraničí můžeme uvést válku v Afghánistánu nebo první a druhá válku v Zálivu. Třetí změnou je vznik nových bezpečnostních výzev, jako jsou terorismus (především po útocích z 11.zář 2001) nebo nelegální migrace. A čtvrtou, poslední změnou, autor popisuje širší význam domácí, společenské a politické role ozbrojených sil, především pak v oblasti propojení civilní a armádní společnosti.

Konec studené války jako jeden z důvodů odklonu od konskripčních armád vidí také Haltiner a Tresch (2008). Ve svém článku jako tři hlavní důvody odklonu od branně povinných ozbrojených sil identifikují tyto faktory: jako první: geopolitické změny po konci studené války, jako druhé regionální konflikty a potřebu ozbrojených sil operovat v zahraničí a jako třetí společenský posun směrem k individualismu a s tím spojený odklon od nepodmíněné oddanosti vůči státu. Autoři pracují s typologií ozbrojených sil „constabularization of the European militaries“, kterou představil ve své práci Janowitz (1971) – změna účelu ozbrojených sil, jež byly dříve organizovány jako masové armády, se moderní době mění na síly expediční, založené na principu dobrovolnosti. Tento proces byl dále podpořen zapojením se do války proti teroru („war on terror“) a potřebou zajištění domácí bezpečnosti. Autoři ve svém článku tvrdí, že branná povinnost v době míru jako způsob doplňování personálu je pro tento typ ozbrojených sil nevhodná, což ilustrují na strategické a operační úrovni. Z pohledu strategické úrovně změna spočívá v provádění zahraničních misí na multinárodní bázi, což vyžaduje od personálu všech participujících národů vysokou míru interoperability, standardizace

a profesionality na všech úrovních operací. Z pohledu operační úrovně se jedná o nový typ hrozeb, jako terorismus a vojenské mise policejního rázu („*constabulary type*“) nebo mírové operace. Tyto mise vyžadují mnohem vyšší úroveň připravenosti, schopnosti nasazení a udržitelnosti v čase¹, než bylo nutné v rámci masových armád během studené války. Pro tento nový typ misí, vyžadující dlouhodobé nasazení v zahraničí nejsou občané-vojáci vhodní a je třeba na tento typ misí nasazovat délesloužící dobrovolníky. Vzhledem k nevhodnosti branců k provádění těchto úkolů autoři usuzují, že čím více se země účastní vojenských misí v zahraničí, tím menší počet odvedenců bude povoláno do armády. Na individuální úrovni autoři argumentují, že společnosti v moderní Evropě by nesouhlasily s nasazením branců v zahraničí, jelikož je vnímají jako pilíř domácí a spojenecké obrany a byly by schopny tolerovat pouze nasazení v rámci obrany svých nebo spojeneckých teritorií.

Jedním z prvních autorů věnujících se konceptu All-volunteer force (AVF) v USA byl již zmiňovaný americký autor Janowitz (1972), který se ve svých pracích zabývá odklonem od masové armády, mobilizací jako hlavním faktorem pro upuštění od povinných odvodů a přechodu na AVF v USA (Janowitz 1971) nebo diverzitou personálu v ozbrojených silách, u kterého argumentuje, že AVF vedou k zapojení širší společnosti do účasti v ozbrojených silách (Janowitz a Moskos 1974). Dále mapuje vztah občana a občanství a s těmito pojmy spojenými povinnostmi (Janowitz 1980).

Spojené státy americké představují jednoho z moderních průkopníků organizace ozbrojených sil na základě dobrovolnosti. Historické základy současného postavení a struktury záložního komponentu USA datujeme zpět do dob Vietnamské války, během které vznikla takzvaná „*Abrahams doctrine*“, v rámci, níž byl zároveň představen koncept „*Total Force*“. Ten restrukturalizoval podobu fungování záložního komponentu směrem k hlubší integraci s aktivní armádou, především v oblasti nasazení (Lowe 2019).

Dalším tématem diskutovaným v akademické literatuře ohledně rezervních sil je historický vývoj a ústup od konskripce. Tomuto tématu se věnovala Williams (2005). Rozhodnutí o ustoupení od branně povinné armády vnímá jako národní, přičemž porovnává shodné a rozdílné faktory napříč evropskými národy a mezi Evropou a USA. U přechodu v USA kromě sociálních otázek vnímá jako dalšího hybatele přechodu ekonomy, kteří se

¹Dlouhodobé nasazení v zahraničí sebou nese ohromné náklady, ať už finanční nebo z hlediska nároků na logistiku, tím se náklady na vedení těchto misí dlouhodobě zvyšují.

k přechodu na AVF přikláněli, což podkládali argumenty o ekonomické výhodnosti tohoto typu organizace ozbrojených sil.

Pohledu ekonomické výhodnosti se také věnovali autoři Poutvaara a Wagener (2011), kteří zkoumají odklon od konskripce ve světě. Ohledně debaty o přechodu na AVF v USA zmiňují podstatný vliv ekonomů (jmenovitě Milтона Friedmana²), jako podporovatele tranzice na ozbrojené síly na dobrovolnickém základě. V Evropě, jako spouštěč změny vidí stejně jako již zmiňovaní autoři Dandeker nebo Edmunds, konec studené války a s tím vzniklou absenci bezpečnostní hrozby, což otevřelo prostor pro škrty v ozbrojených silách. Dalšími faktory jsou změna účelu ozbrojených sil směrem k misím v zahraničí nebo misím typu „peacekeeping“, pro které nejsou branci vhodní a vyšší náročnost obsluhování technologicky sofistikovaného vybavení. Autoři dále identifikují ekonomické aspekty rozdílu konskripčních sil a AVF. Pro vládní rozpočet jsou branci levnější možností, protože jejich plat a podmínky služby nemusí konkurovat volnému trhu. AVF na druhou stranu svoji finanční náročnost kompenzuje obecně menšími silami s vyšší produktivitou. Autoři nicméně v závěru argumentují, že ačkoliv jsou rozpočtové náklady na brance menší, sociální náklady budou podstatně vyšší, což převáží prvotní ekonomický benefit.

Portugalský autor Boene (2009) považuje přechod na AVF jako kulminaci procesu upouštění od masových armád, který započal v sedmdesátých letech dvacátého století. Změna bezpečnostního prostředí po konci studené války znamenala, že pro nový typ mise, jakou byla operace v Iráku nebo mise v Srbsku, nebyly branci vhodní. Autor identifikuje tři důvody: za prvé odvedenci jsou obvykle určeni k obraně území státu, za druhé takové složité operace vyžadují profesionální dovednosti a za třetí ztráty na životech odvedenců, jakkoli vzácné, nutně vyvolávají negativní politické dopady doma, v situaci, kdy veřejné mínění nepovažuje zapojení do konfliktu za zásadní.

Autor tvrdí, že přestože branná povinnost vynucovaná v době míru je naprosto zásadní věcí ovlivňující život takřka každého občana ve státě, obecná debata se mimo akademiky a experty o upuštění od konskripčních ozbrojených sil neudála. Za důvod považuje autor přílišnou komplexnost a techničnost tohoto tématu, aby se o něj široká veřejnost mohla dlouhodobě zajímat. Autor dále identifikuje strukturální změny provázející přechod na AVF a strukturální změny složení pracovníků v ozbrojených silách. Fakt, že rezervisté jsou nově

²Viz: FRIEDMAN, Milton, 1967. “Why Not a Voluntary Army?”. *New Individualist Review* [online]. Liberty Fund, (4), 3-9 [cit. 2023-01-05]. Dostupné z: <https://miltonfriedman.hoover.org/internal/media/dispatcher/214337/full>

rekrutování na základě dobrovolného principu dle autora znamená, že o jejich nábor nově soupeří s volným trhem, stejně jako je to u profesionálních vojáků. Jako výsledek toho procesu jsou rezervní síly mnohem menší než dříve. Na závěr Boone hodnotí, že procesy profesionalizace ozbrojených sil se nestaly ani katastrofou, jak předpovídali odpůrci, ani bezpodmínečným úspěchem, jak předpovídali nekritičtí příznivci.

Autoři Usiak a Gerner (2018) se jako jedni z mála zabývají nejvhodnějším modelem rekrutace pro malé a středně velké státy. Jako první kritérium stanovují ekonomickou výhodnost modelů. Presentují argumenty několika autorů: Friedman (1967), Oi (1967), Poutvaara a Wagener (2007), Koch a Birchenall (2016), Garfinkel (1990), Siu (2008), Lee a McKenzie (1992), Ross (1994) a závěrem Warner a Negrusa (2005). Po analýze článků těchto autorů předkládají tři závěry: prvním je, že většina prezentovaných teorií zdůrazňuje ušlé příležitosti způsobené odvody a „*deadweight tax loss*“³, která je vyšší u konskripčních sil. V období míru je tedy vhodné preferovat AVF a během války a ostatních obdobích, které vyžadují službu široké části obyvatelstva, se branná povinnost stává ekonomicky výhodnější. Druhým závěrem je, že pro země, které nedokáží dostatečně efektivně vybírat daně nebo jejich ekonomika nefunguje správně, mohou být konskripční síly výhodnější. Třetím, posledním závěrem je, že kromě krizí jako je válka, ozbrojený konflikt nebo situace v případě popsána v druhém závěru, se nikdy nevyplatí zavádět povinnou vojenskou službu. Je dražší a s jejím zrušením jsou spojené dodatečné náklady. Důvodem, proč je AVF nadřazená, je nižší fluktuace vojáků v ozbrojených silách a profesionalizace: lidé se mohou sami rozhodnout, kde budou pracovat a díky tomu produkují větší příjem pro státní rozpočet.

V další části článku se autoři věnují dalším autorům, kteří předkládají odlišnými způsoby možnosti organizace rezervních sil v USA. Moskos navrhuje službu trvající 15 měsíců, která by byla rekrutována především z univerzit, čímž reaguje na problém nadměrného nasazování rezervistů v zahraničních operacích (Moskos 2005). O’Hanlon je další z autorů, jenž vidí krátkodobé dobrovolníky jako jedno z řešení problému nedostatku personálu. Jeho návrh spočívá v umožnění náboru lidí ze zahraničí výměnou za pozdější udělení občanství (O’Hanlon 2009). Autoři po shrnutí zkoumané literatury konstatují, že nejvýhodnější formou uspořádání ozbrojených sil v současném bezpečnostním prostředí jsou profesionální ozbrojené síly podporované rezervním komponentem. Reservisté v této koncepci slouží, jako propojení

³Deadweight tax loss je makroekonomický termín, který označuje objem produkce, který není vyprodukován v důsledku existence nedokonalé konkurence na trhu. V rámci konskripčních sil se objevuje, když vláda zvýší daňovou zátěž, aby byla schopna ozbrojené síly ufinancovat.

civilního obyvatelstva a armády. Nicméně brannou povinnost autoři plně nezavrhují a představují případy, kdy jsou její prvky výhodné nebo vhodné.

Kosnik (2017) ve svém článku zkoumá výhodnost konskripčních sil pro doplňování personálu na případu Norska. Norské ozbrojené síly charakterizuje dle typologie autorů Haltiner & Tresch jako „*pseudo-conscript forces*“, které využívají malého počtu odvedenců, což z nich dělá minoritní část personálu. Autor ve svém článku předkládá argument, že efektivní využívání branné povinnosti závisí především na kultuře národa. Jinými slovy, efektivita branně povinných ozbrojených sil závisí na ochotě občanů vykonávat vojenskou službu. Tím zároveň vysvětluje rozdílnou míru úspěšnosti tohoto systému. Obecně se autor přiklání k názoru, že branci nejsou vhodné pro zahraniční nasazení, i když mohou přinést určité výhody, jako schopnost řešit problémy flexibilněji než vojáci z povolání. Krátce se také věnuje německé profesionalizaci ozbrojených sil. Náklady spojené s transformací se dle autora Německo (stejně jako Francie) rozhodlo zmírnit snížením celkového počtu personálu.

Tématu ústupu od konskripce se v několika článcích autorů věnuje také vydání knihy *The Comparative Study of Conscription in the Armed Forces: Volume 20*. Mjøset a Holde (2002a) se v úvodu věnují vojenskému náboru, přičemž konstatují, že tento faktor je ve zkoumání humanitní vědců, ale i vojenských historiků často opomíjen a větší důraz je kladen na technologie, vojenské vedení, organizaci, morálku, strategii a taktiku, bitvy a vojenská tažení, přestože nábor je stejně, ne-li více důležitý pro vedení válek a fungování státu.

Ve svém následujícím článku se Mjøset a Holde (2002b) věnují vývoji branné armády od jejího vzniku až do konce studené války. Autoři předkládají typologie států, které rozlišuje na mořské, nekontinentální případy (s Anglií jako archetypem) od dvou kontinentálních typů: jeden "mořský" (Francie jako archetyp), druhý "suchozemský" (Prusko jako archetyp).

Møller (2002) popisuje historický vývoj povinné vojenské služby, poté popisuje současné trendy v roce 2002. Představuje čtyři relevantní kritéria pro srovnání: Strategická, ekonomická, sociální a politická. Jako čtyři možná řešení představuje: soukromé síly, milice, povinně branné ozbrojené síly a typ profesionální armády přítomný v USA a VB.

Ajangiz (2002) ve svém článku zkoumá odklon od masové armády v Evropě. Jako příčinu odklonu, kromě změny strategických cílů Atlantické aliance, vidí vliv společnosti na rozhodovací procesy. Nicméně zdůrazňuje, nutnost brát v potaz specifické prostředí každého státu a fakt, že současný odklon od konskripčních ozbrojených sil neznamena, že od ní každý

stát opustí. I přes obecný trend můžou být ozbrojené síly založené na branné povinnosti stále pro některé státy výhodné.

Povinná vojenská služba je dlouhodobě fungovala jako prvek zajišťující propojení civilní a armádní společnosti. Vlivu povinné vojenské služby na propojení a socializaci společnosti a vztahu k armádě se věnují ve svém článku autoři Choulis, Bakaki a Böhmelt (2021). Z analýzy dat mezi lety 1997-2017 docházejí závěru, že branně povinné ozbrojené síly jsou charakteristické vyšší podporou obyvatelstva směrem k armádě, což je dle autorů faktor dříve detailně nezkoumaný.

Důvodům pro zachování konskripce se věnovali autoři Jehn a Selden (2002), kteří zkoumají důvody zachování konskripce ve státech Evropy k roku 2002 a překládají dva hlavní důvody, proč tak státy činí. Prvním příkladem jsou státy, které se pohybovaly mimo alianční struktury studené války a jako důsledek si vybuďovaly schopnost mobilizovat velkou část mužské populace v případě války (Švýcarsko, Švédsko, Finsko, Rakousko). Druhým příkladem jsou státy, které jsou stále novými politickými entitami a jsou v procesu budování svých armád. Mezi tyto státy patří státy střední a východní Evropy.

Vydání deníku *Armed Forces Journal* z roku 2011 se zaměřilo na postavení záloh v Evropě. Vybraní autoři mapovali postavení záložních sil ve vybraných státech – Izrael, Švýcarsko, USA, Švédsko, Austrálie, Francie a VB (*Armed forces and society* 2011). Na toto číslo v roce 2021 navázalo další číslo vydání *Armed Forces Journal*. Catignani, Gazit a Ben-Ari (2021) ve svém článku revidují dříve představou metaforu záložníka jako „transmigranta“ mezi dvěma světy představenou v článku triem autorů Lomsky-feder, Gazit a Ben-ari (2008). Ti popisují změny vojenského prostředí v průmyslových demokraciích po konci studené války, které vedly k tomu, že se rezervy armád staly klíčovým komponentem silových struktur a operačních plánů. Význam rezerv také ilustrují na roli rezervistů při pandemii covid-19. Autoři dodávají, že i s růstem významu postavení rezervních systémů, se jim stále dostává malé odborné pozornosti. Ve druhém článku se autoři Griffith a Ben-Ari (2021) věnují zkoumání postavení rezervistů prizmatem sociálního konstrukcionismu. V článku zkoumají, jak rezervisty formuje jejich specifické postavení a jak budují svou identitu.

Obsáhlou práci v oblasti tématu komparace rezervních komponentů vypracoval Richard Weitz (2007): „*The Reserve Policies of Nations*“. Ta analyzuje přístup k rezervním silám v deseti zemích: USA, VB, Francie, SRN, Kanada, Austrálie, Čína, Japonsko, Izrael a Rusko. Práce poskytuje základní vhled na způsob organizace záložních sil a politické prostředí, které

tuto oblast v každém státě formuje. V závěru autor shrnuje důsledky tohoto vývoje a změn pro Spojené státy Americké.

V českém prostředí se tématu profesionalizace a branné soustavy ve své monografii věnoval Bohuslav Pernica (2007). Monografie se zabývá především socioekonomickým aspektům branného systému, avšak popisuje i jeho vývoj a porovnává ho se systémy ostatních zemí, monografie hodnotí i výhodnost jednotlivých systémových uspořádání ozbrojených sil. Dále se tématu profesionalizace v českém prostředí věnoval Komárek (2014), který rozebírá problém úspěšnosti profesionalizace, rekrutaci poddůstojnického sboru a postavení žen a Urbaník (2015), jenž zkoumal otázku konce prezenční vojenské služby v Evropě.

Z polských autorů se polské historii budování dobrovolných záloh v prvních třech letech po profesionalizaci věnuje Turczyński (2011) a vzniku a procesu vývoje jednotek NSR a WOT se věnuje Compa (2020). Postavení záloh v NATO se ve svém článku, vzniklém v návaznosti na revizi „*Framework Policy*“ provedenou NATO Military Committee věnoval Lasconjarias (2013). Ve svém článku popisuje výhodnost rezervního komponentu pro státy NATO a současné problémy, které limitují efektivní využívání konceptu dobrovolných záloh, především pak vztah se zaměstnavateli.

Ze zmíněného přehledu literatury je vidět, že se akademická literatura věnuje především přidruženým tématům, jako branné povinnosti a postavením branců, odklonu od konskripčních armád, důvodům pro zachování konskripce nebo ekonomické výhodnosti organizace ozbrojených sil, ale především z pohledu velkých států. Evropským záložním silám se věnovalo na sebe navazující vydání deníku AFJ v roce 2011 a 2021 ale to představuje v akademickém diskurzu spíše výjimku. Vzniklé systémy také detailně popsal zmíněný Weitz (2007), avšak také se věnuje především velkým globálním hráčům.

Co se týče dalšího akademického bádání v oblasti rezervních systémů, je prostor prakticky nezaplňený. V rámci dalšího zkoumání by určitě stálo za pozornost podívat se na nastupující nepříznivý vývoj demografie a její vliv na schopnost ozbrojených sil nabírat personál do svých řad. Dále by autor navrhol se v rámci dalšího výzkumu podívat na výhody a nevýhody organizace struktury záložních systémů pro malé a střední státy, které jak bylo již zmíněno, jsou v akademické diskuzi ohledně záložních sil opomíjeny.

2. Metodologie

Tato práce je vedena jako komparativní analýza, která se opírá o porovnání čtyř případů – České republiky, Slovenské republiky, Polské republiky a Spolkové republiky Německo. Pojem „zálohy ozbrojených sil“ je velmi komplexní a lze ho vnímat a zkoumat z několika úhlů pohledu. Autor této práce zkoumá „**aktivní části záložních komponentů**“. Termín, kterým autor označuje části záložního systému profesionálních ozbrojených sil, jehož účastníci dobrovolně přebírají brannou povinnost v době míru a aktivně rozvíjejí své schopnosti na pravidelných cvičeních. Zbytek pojmů používaných v této práci je vysvětlen v příloze č.2.

Případy vybrané ke komparaci nebyly zvoleny náhodně a spojuje je řada faktorů. Všechny státy se vyskytují v regionu střední Evropy a v případě studenoválečného konfliktu hrály, díky své geografické poloze významnou roli. Tři zkoumané státy za sebou mají komunistickou minulost a prošly transformací svých armád ze socialistického modelu na model západní. Německo, rozdělené během studené války na Východní Německo a Západní Německo tuto transformaci provedlo sloučením NVA (Nationale Volksarmee) a Bundeswehru v devadesátých letech. Německá transformace tak proběhla specificky, a to pohlcením NVA strukturami Bundeswehru (Corum 2014, s.14). Dále státy prošly profesionalizací a upuštěním od povinné vojenské služby ve srovnatelném časovém období, mezi lety 2004 a 2011 (ČR-2004, SR 2006, PL 2009 a SRN 2011). Státy také spojuje absence postkoloniálních teritoriálních zájmů, které má například Francie, Velká Británie nebo Portugalsko. V tomto směru, pokud se státy účastnily zahraničních misí po roce 2001, bylo to v rámci spojeneckých misí. Státy nadále spojuje členství v organizacích NATO a EU.

Práce je primárně deskriptivní komparací. Pouhý popis by nemusel poskytnout dostatečně podrobný obraz podoby záložních systémů, proto je především v druhé části práce provedeno srovnání klíčových částí záložních komponentů. Díky tomu by měly být shodné a rozdílné znaky dobře rozlišitelné. Časové zasazení práce je primárně v dekádě po vypuknutí války proti terorismu (11.září 2001), po proběhlých profesionalizacích ozbrojených sil zkoumaných států, až do současnosti.

Vybudování záložních komponentů po profesionalizaci nebylo v akademické literatuře dostatečně popsáno a jejich podobě byla věnována minimální pozornost. Proto bylo nutno v rámci práce tyto části popsat, aby následně mohla být provedena komparace. Práce tedy neřešila kauzální podmínky vývoje rezervních systémů, ale popisuje jejich vývoj do aktuální podoby, který následně dle klíčových dimenzí porovnává.

Většina autorů věnující se otázkám rezervního komponentu se zabývá souvisejícím jevům, jako je nábor a retence personálu, jeho nasazení v zahraničních operacích, trendu transformace ozbrojených sil z konskripčních na profesionální nebo důvodů pro zachování konskripčních sil v současné době. Komparativní metoda byla zvolena jako způsob analýzy současné podoby, vývoje a fungování rezervních komponentů zkoumaných států a příspěví tak k poznání podoby vzniklých systémů, které jak již bylo zmíněno, jsou v akademické a společenské diskuzi řešeny minimálně.

Srovnání případů

Srovnání základních ukazatelů států tabulka č.1

	Populace v milionech (2021)	Rozloha v km ²	HDP (2021) v miliardách USD	Rozpočet MO (2021) v milionech USD	Výdaje na obranu v % HDP
Česko	10,51	78 867	281,78	4013	1,42
Slovensko	5,44	49 035	116,53	2043	1,73
Německo	83,19	357 022	4260,00	64 785	1,53
Polsko	37,74	312 685	679,44	12 047	2,10

Zdroj: vlastní, na základě dat: viz příloha č.1.

Při porovnání zjistíme, že státy mají, co se týče ekonomických možností rozdílný potenciál. Ekonomická síla se sama o sobě nepromítá do síly vojenské, ale materiální základna vojenské síly je tradičně východiskem pro hodnocení vojenského potencionálu (Goldman a Blanken 2006, s. 2). Výraznou roli hraje i počet obyvatel, německé (a polské, do určitého rozsahu) ozbrojené síly mají potenciál vytvořit relativně početné ozbrojené síly bez zapojení velké části obyvatelstva. Tuto možnost menší státy, jako je Česko a Slovensko, postrádají. Pro vybudování relativně početných ozbrojených sil musejí zapojit mnohem větší poměr obyvatelstva. Z hlediska výdajů ze zkoumaných států svůj finanční závazek na obranu vůči NATO, který je ve výši 2 % HDP, splňuje pouze Polsko.

Dimenze zájmu – zájmové proměnné

Tabulka č.2 Zkoumané hlavní dimenze zájmu ve srovnávaných případech

Kapitola	Dimenze zájmu	Popis
Vývoj záložního systému	<ol style="list-style-type: none">1. Organizace a struktura a změny v organizaci a struktuře.2. Zásadní změny legislativy	<ol style="list-style-type: none">1. Vývoj organizace a struktury v čase.2. Zásadní legislativní změny ovlivňující podobu a fungování záložního komponentu.
Nábor a retence personálu	<ol style="list-style-type: none">1. Počet osob v zálohách.2. Zdroj pro doplňování jednotek3. Retence personálu4. Změny legislativy	<ol style="list-style-type: none">1. Vývoj počtu osob.2. Jedná se primárně o bývalé VzP nebo o dobrovolníky z řad civilního obyvatelstva?3. Podmínky služby a vztah k zaměstnavatelům4. Změny legislativy upravující službu a nábor rezervistů.
Organizace a předurčení záložních jednotek	<ol style="list-style-type: none">1. Organizační struktura záloh.2. Předurčení záložních jednotek, stanovené úkoly a jejich nasazení.	<ol style="list-style-type: none">1. Rozdělení záložního komponentu na aktivní a pasivní, rozdělení jednotek na teritoriální a jednotky přidělené k útvarům, jaké úkoly má záložní komponent zajišťovat. Ve struktuře, kam a ke kterým útvarům jsou jednotky přidělené a jaká je jejich velikost.2. Druh vytyčených úkolů pro záložní jednotky, podoba operačního nasazení v případě plnění těchto úkolů.
Výcvik jednotek	<ol style="list-style-type: none">1. Základní výcvik.2. Navazující výcvik u jednotek.	<ol style="list-style-type: none">1. Doba trvání základního výcviku a jeho podoba.2. Jak často je prováděn navazující výcvik u jednotek a jeho podoba.

Tyto dimenze zájmu by měly dát dohromady dostatečný popis toho, jak zálohy ozbrojených sil vypadají.

3. Cesta k profesionalizaci

Zformování dvou nepřátelských bloků, východního a západního, během studené války znamenalo neustálé riziko konfliktu, které se odráželo v podobě a organizaci ozbrojených sil. Zkoumané státy se s výjimkou rozděleného Německa, kde Spolková republika Německo patřila k Západnímu bloku a Německá demokratická republika k východnímu bloku, nacházely na straně vojsk Varšavské smlouvy. Organizace jejich ozbrojených sil byla strukturována „dle socialistického typu“, jak jej nazývá Pernica (2007, s.161). Tyto ozbrojené síly byly vystavěny na mobilizačním principu, což znamená, že jejich organizační struktura byla vystavěna okolo profesionálního jádra. V praxi to znamenalo, že část jednotek, které tvořily „páteř“ armády, byla tvořena profesionálními vojáky a branci, část jednotek byla tvořena branci a část jednotek existovala pouze jako rezervní a s jejich naplněním se počítalo, až v případě mobilizace. Vzhledem k této struktuře byly ozbrojené síly schopny rozvinout své počty mobilizací na válečné počty. Pro ilustraci: mírové počty ozbrojených sil Československa v roce 1989 čítaly 200 000 osob a v případě mobilizace na válečné počty se počítalo s rozvinutím na 500 000 osob (Pernica 2007, s. 49).

Pro takto rozsáhlé doplnění stavů byl potřeba robustní záložní systém. Toho bylo dosaženo brannou povinností ve formě povinné vojenské služby pro zdravotně způsobilé občany – muže. Tito branci a rezervisté pak měli za úkol doplnit jednotky v případě mobilizace, a to včetně části důstojnických pozic. Výcvik záložních důstojníků byl zajišťován skrze vojenské katedry, které představovaly socialistickou verzi ROTC.⁴ Je však nutné zmínit, že přestože se také jednalo o systém určený k výcviku důstojníků, kvalitou se tyto dva systémy značně rozcházejí, a to v neprospěch socialistických vojenských kateder.

Konec dvacátého století přinesl vlnu pádu komunismu v Evropě. Porevoluční devadesátá léta se v Česku, Slovensku a Polsku pro ozbrojené síly vyznačovala poklesem zájmu o armádu a snižováním výdajů. Společnost byla zaměstnána socioekonomickou transformací režimu a pro ozbrojené síly se jednalo období výběru „mírové dividendy“ - „období snižování počtů ozbrojených sil a jejich přizpůsobování novým bezpečnostním rizikům a hrozbám“ (Pernica, 2007, s. 158). Výjimkou v tomto případě byla situace v Německu. Spolu se sjednocením Německého státu muselo Německo řešit otázku integrace ozbrojených sil východního Německa „National Volksarmee“ (NVA) do Bundeswehru. Nejen samotná

⁴ROTC – Reserve Officers' Training Corps – Jedná se o je skupina vysokoškolských a univerzitních programů pro přípravu důstojníků ozbrojených sil USA.

integrace NVA, ale i celková reforma výsledné podoby ozbrojených sil tak představovala proces symbolizující proměnu bezpečnostní struktury německého státu v devadesátých letech.

Jako hlavní prvky vedoucí k odklonu od masových armád v Evropě autor identifikoval na základě revize literatury tyto faktory:

- 1) Změna geopolitického uspořádání po konci studené války, s tím spojená absence vnější hrozby a snižování rozpočtů ozbrojených sil.
- 2) Změna hlavního účelu ozbrojených sil z obrany teritoria na síly expediční a regionalizace konfliktů a s tím spojená změna typu misí, do kterých jsou vyspělé industriální demokracie náchylné se nechat zatáhnout.
- 3) Posun společnosti směrem k individualismu a s tím spojená neochota sloužit, především pak nárůst odmítnutí vojenské služby z důvodu svědomí.
- 4) Narůstající technologická náročnost obsluhovaných systémů, pro kterou nejsou branci vzhledem ke své krátké službě vhodní.
- 5) Nuklearizace ozbrojených sil⁵.
- 6) Negativní politické dopady při nasazení branců během misí v zahraničí a jejich ztrátách na životech.

Ze své podstaty mají oba typy organizace ozbrojených sil své výhody a nevýhody. Ty hlavní se autor pokusil nastínit v tabulce níže.

⁵Autor Janowitz (1972) hovoří o nuklearizaci ozbrojených sil po druhé světové válce, jako o jednom z předpokladů pro pozdější ústup od masových ozbrojených sil na západě. Jaderné zbraně a jejich ničivá síla, zároveň s technologickou transformací ozbrojených sil NATO změnila rozsah vedení války. Jaderné zbraně jako faktor, který podpořil ústup od konceptu masové armády ve svém textu zmiňuje také Boone (2009), který souhlasí s Janowitzem.

Tabulka č. 3 Výhody a nevýhody AVF a konskripčních ozbrojených sil

Výhody konskripčních ozbrojených sil	Nevýhody konskripčních ozbrojených sil
<ul style="list-style-type: none"> • Schopnost generovat rozsáhlé zálohy a schopnost vybudovat početnou armádu i pro malé a střední státy • Propojení obyvatelstva a ozbrojených sil • Vhodné pro obranu teritoria 	<ul style="list-style-type: none"> • Nákladné • Přerušují ekonomický život branně povinných občanů na dobu služby • Branci nejsou vhodné k obsluze technologicky náročných systémů, kvůli krátké době služby • Nevhodní k nasazení v zahraničí • S individualizací společnosti upadá ochota sloužit pro stát
Výhody AVF	Nevýhody AVF
<ul style="list-style-type: none"> • Ekonomicky výhodné v dlouhodobém časovém horizontu • Dlouholetý výcvik umožňuje dosažení vysoké profesní úrovně vhodné k obsluze pokročilých zbraňových systémů • Vhodné jako expediční síly • Založené na dobrovolném principu (kladný přístup ke službě) 	<ul style="list-style-type: none"> • Ekonomicky nákladná transformace • Ze své podstaty generují malé zálohy (zároveň vojáci vstupující do záloh jsou starší) • Ozbrojené síly musí o personál konkurovat volnému trhu • V případě navyšování počtů vojáků profesionální armády může nastat situace, kdy vzhledem k omezenému fondu personálu bude nábor dalších vojáků výrazně nákladný nebo se bude snižovat kvalita získávaného personálu

Zdroj: vlastní zpracování.

Výhodou konskripční armády je schopnost generovat rozsáhlé ozbrojené síly, a to i pro středně velké nebo malé státy. Takto rozsáhlé síly jsou efektivní k obraně teritoria, proto za dob studené války, kdy bylo riziko konfliktu na území Evropy vysoké, se jednalo o nejrozšířenější způsob doplňování personálu ozbrojených sil. S transformací účelu a chápání role ozbrojených sil v první dekádě 21. století se Evropou prohnala vlna profesionalizací. Ze zkoumaných zemí prošlo profesionalizací jako první Česko v roce 2004. Následovalo Slovensko v roce 2006, Polsko v roce 2009 a jako poslední Německo, v roce 2011.

Obrázek č.1 Mapa evropských států s daty profesionalizace a státy s ozbrojenými silami, založenými na branné povinnosti (BP)⁶

Zdroj: vlastní zpracování na základě dat. Zdroj mapy: viz příloha 1.

Moderní profesionální ozbrojené síly, založené na principu dobrovolnosti, eliminují předchozí záložní systém založený na branné povinnosti. Ze své podstaty dobrovolnosti nemohou spoléhat na brannou povinnost, díky které budoval své rozsáhlé zálohy předchozí typ konskripční armády. Po profesionalizaci se tak státy musely vypořádat s procesem vybudování nového typu záložního systému, jež ze své podstaty zálohy negeneruje v rozsahu, jako systém předchozí. Způsob, jakým se s tímto problémem ozbrojené síly vypořádaly, bude popsán v následujících částech práce.

⁶ Ukrajina zrušila povinnou vojenskou službu na konci roku 2013, avšak v reakci na ruskou hrozbu ji již v roce 2014 obnovila. Lotyšsko zrušilo povinnou vojenskou službu v roce 2007 a znovu zavedlo ji v roce 2023.

4. Česká republika

Český záložní komponent se skládá z aktivní a všeobecné zálohy. Do všeobecné zálohy spadají všichni občané, kteří prošli vojenskou službou a splňují požadavky pro povolání do armády. Aktivní záloha je tvořena dobrovolníky, kteří přebírají brannou povinnost v době míru a pravidelnými cvičeními udržují své schopnosti. Je nejlépe připravenou zálohou určenou k doplňování ozbrojených sil ČR v době míru, za stavu ohrožení státu a za válečného stavu. Zároveň představuje prostředek, jak propojit civilní a vojenské vztahy (Aktivnizaloha.army.cz 2023). Současná podoba aktivních záloh vznikla přijetím zákona č. 585/2004 Sb., o branné povinnosti a jejím zajišťování, čímž nahradila svého předchůdce – Aktivní zálohy dobrovolné, vzniklé v roce 2002.

Vstoupit do aktivních záloh může každý zdravotně způsobilý občan, trestně bezúhonný a starší 18 let, který nepřesáhl věk 60 let. Všechny pozice pro rezervisty jsou otevřené i ženám (pokud splňují stanovená kritéria). Doba zařazení dobrovolníků do aktivní zálohy je v současnosti tři roky. Do AZ mohou být také zařazeni bývalí vojáci z povolání, bez jejich žádosti, a to až na dobu tří let. Rozhodnutí o jejich zařazení musí proběhnout do dvou let po zániku služebního poměru a rozhoduje o něm ředitel příslušného krajského vojenského velitelství (Aktivnizaloha.army.cz 2023).

4.1 Vývoj záložního systému

První dobrovolná cvičení proběhla v České republice již v roce 1999. Týkala se dobrovolníků, kteří již prošli vojenskou službou nebo vojáků z povolání kteří měli zájem se cvičení účastnit. Početně se jednalo o desítky dobrovolníků, kteří netvořili ucelené jednotky. V roce 2002 vznikly Aktivní zálohy dobrovolné (AZD), jež se s profesionalizací armády rokem 2004 transformovaly na Aktivní zálohy (vypuštění slova „dobrovolné“ proběhlo v roce 2005). V roce 2004 bylo rozhodnuto o vzniku 14 pěších rot u krajských vojenských velitelství, jejichž tabulkový stav byl stanoven na 150 osob. Vznikly také dva útvary AZ přidělené k jednotkám, jednalo se o 1. tankovou rotu AZ u 7. mechanizované brigády a „Rotu Z“, která vznikla v rámci 601. skupiny speciálních sil v Prostějově (Kuthan 2015). V roce 2015 padlo rozhodnutí o rozšíření stávajících jednotek AZ přidělených k praporům na úrovni roty, s platností k 01.07.2016. Zároveň začínaly vznikat nové jednotky AZ přidělené k útvarům.

V roce 2016 byla přijata změna legislativy, která upravila podmínky služby vojáků v záloze. Mezi hlavní změny patřily odměny vojáků AZ, umožnění služby v zahraničí, úprava kompenzací zaměstnavateli, příspěvek za vstup studentům a zavedení pojmu operačního

nasazení (Zákon č. 45/2016 Sb.), čímž se nasazení záložníků zjednodušilo. Spolu se změnou legislativního rámce přichází rozvoj AZ, standardizování struktury AZ spolu s AČR, zvýšení počtu jednotek AZ a jejich personální naplnění a v neposlední řadě podpora rozvoje záložního komponentu z odpovědných míst.

V současné době stále narůstá počet členů AZ, v Ostravě vznikla v roce 2022 druhá strážní rota u KVV, celkem tedy v současnosti existuje patnáct strážních rot. Svou roli v zájmu o aktivní zálohy sehrál v době psaní práce i probíhající konflikt na Ukrajině, který napříč Evropou opět otevřel téma evropské bezpečnosti jako téma diskutované jak politiky, tak širokou veřejností. To mělo přirozeně za vliv přísun nových zájemců o vstup do AZ (Danda 2022) a také politickou podporu zvyšování rozpočtu armády ČR (Paštěka, 2022). V době psaní této práce je pro Aktivní zálohy chystaná nová legislativa, která byla předložena na jednání vlády v lednu 2023. Ta se má mimo jiné dotýkat několika zásadních témat. Výběrem z nich: doby zařazení, doby operačního nasazení, maximální doby cvičení, vztahu k zaměstnavatelům, platovém ohodnocení a dalších (viz příloha č.4).

4.2 Organizace záložních jednotek

- Jednotky u Krajských vojenských velitelství (KVV)

Tyto jednotky jsou vázány na teritorium, jejich velikost je stanovena na úroveň roty. Spadají pod velitelství teritoria vzniklé v roce 2020, které zodpovídá za výstavbu, výcvik a materiální zabezpečení jednotek (Snížek 2022).

- Jednotky přidělené k útvarům

Tyto jednotky jsou přiděleny k útvarům vybraných jednotek Armády ČR. Fungují v rámci stejných standardů jako aktivní jednotky útvaru. Za jejich výcvik je odpovědný mateřský útvar.

- Posty pro specialisty

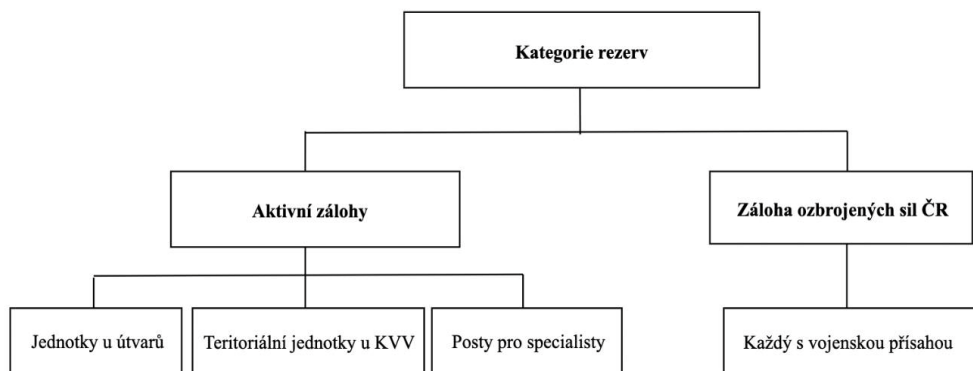
Jedná se o jednotlivá služební místa vyhrazená pro specialisty. Jedná se především o služební místa, kde by se voják sloužící na plný úvazek ekonomicky nevyplatil.

Před vstupem do AZ musí uchazeči, kteří neabsolvovali vojenskou službu nebo dobrovolné cvičení absolvovat „kurz základní přípravy“ v trvání 4 týdnů (původně 6 týdnů). Specialisté, jako například lékaři nebo IT pracovníci, mohou absolvovat zkrácený kurz v délce 14 dnů. Po jeho absolvování pokračují členové AZ ve výcviku dle své specializace u své jednotky. Vojáci aktivní zálohy se na plnění úkolů ozbrojených sil připravují v rámci

pravidelných vojenských cvičení v celkové délce do čtyř týdnů v kalendářním roce (bývalí vojáci z povolání do tří týdnů v kalendářním roce), pro vojáky v záloze, kteří absolvují v prvním roce základní přípravu, je stanoven limit dvanáct týdnů. Na základě své žádosti adresované příslušnému krajskému vojenskému velitelství mohou vojáci v záloze požádat o dobrovolné vojenské cvičení v celkové délce do dvanácti týdnů v roce i v následujících letech zařazení v AZ (Průvodce vojáka v záloze 2016).

Základní schéma výcviku vojáků aktivní zálohy probíhá ve tříletém výcvikovém období. (MO ČR 2012). V případě operačního nasazení mohou být vojáci AZ nasazeni až na 7 měsíců v roce, v případě nasazení v zahraničí zůstává maximální doba nasazení stejná, avšak je podmíněna písemným souhlasem záložníka s nasazením (Průvodce vojáka v záloze 2016).

Obrázek. č. 2 Kategorie rezervního komponentu v ČR

Zdroj: vlastní zpracování na základě strategického dokumentu: *Koncepce aktivních záloh 2012*

4.2.1 Předurčení jednotek:

Jednotky aktivních záloh mohou být nasazeny v době míru, při řešení krizových situací, za stavu ohrožení státu anebo ve válečném stavu. Teritoriální jednotky přidružené ke KVV se v době míru připravují na plnění úkolů v rámci strážního praporu KVV, je to zejména ochrana objektů důležitých pro obranu státu a zabezpečení ochrany teritoria. Ostatní jednotky doplňované vojáky v AZ se připravují na úkoly plněné v rámci svých útvarů (MO ČR 2012). Grafické znázornění předurčení jednotek je uvedeno v příloze č.3.

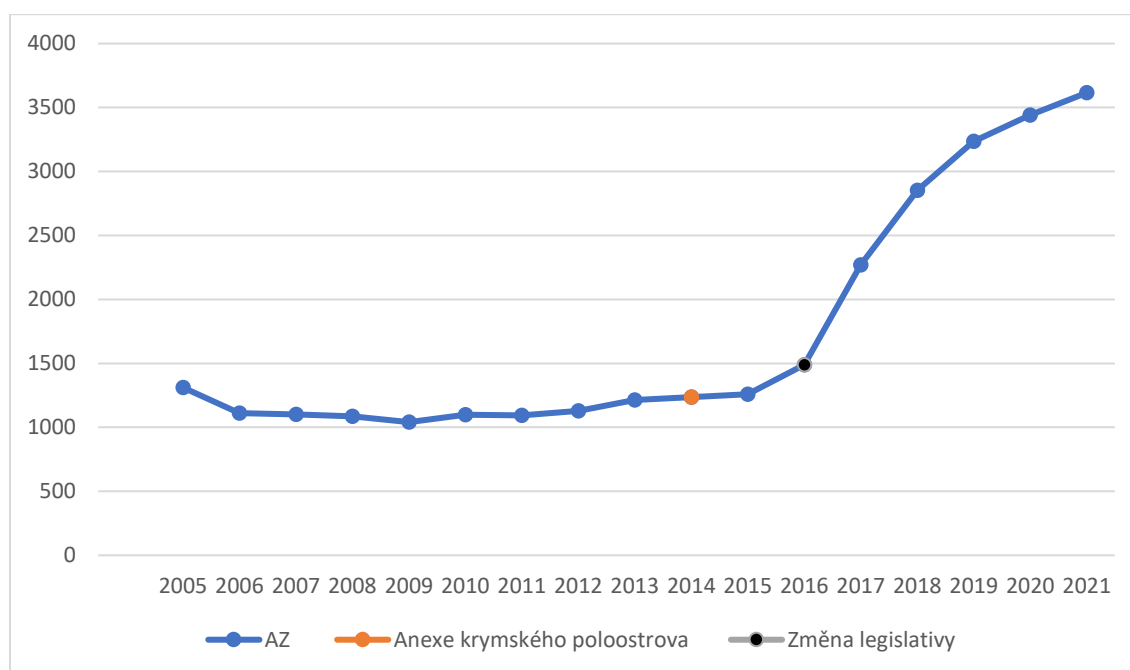
4.3 Nábor a retence personálu

Nábor personálu do aktivních záloh spadl do roku 2018 pod Krajská vojenská velitelství, od roku 2018 je zajišťován Agenturou personalistiky AČR (Poncarová 2020). Nábor se zaměřuje jak na občany z řad dobrovolníků, tak na bývalé VzP, kteří mohou mít vstup do AZ po konci profesionální služby zavedený ve svém kontraktu s armádou, či vstoupit dobrovolně.

Do roku 2016 se naplňování personálního obsazení dlouhodobě nedařilo, početní stavy vojáků AZ se pohybovaly lehce nad jedním tisícem. Po roce 2014 přichází ruská anexe krymského poloostrova a změna bezpečnostního prostředí v Evropě. Následuje změna legislativy v roce 2016, která mimo jiné nastavila i nový způsob financování záložníků. Ti mají od roku 2016 během své aktivní služby nárok na stejnou odměnu jako vojáci aktivní služby ve stejné hodnosti. Po těchto změnách můžeme pozorovat nárůst počtu dobrovolníků v zálohách, který dodnes soustavně stoupá. I přes to, že se podařilo vyřešit základní problém, kterým byl nedostatek záložníků AZ a personální naplnění jednotek od roku 2016 kontinuálně stoupá (Mocr.army.cz 2022), některé problémy stále přetrvávají. Příkladem jsou vztahy se zaměstnavateli, kteří přestože jsou za absenci zaměstnance-záložníka při účasti na cvičení kompenzováni, pouhá finanční kompenzace nevynahradí fakt, že zastoupit absentujícího zaměstnance je obzvláště v náročnějších profesích (například nárazovými brigádníky) prakticky nemožné.

Tento problém je řešený prakticky ve všech státech NATO, které mají záložní komponent utvářený na dobrovolném principu (Lasconjarias 2013). Jedním z možných řešení v ČR by mohlo být, kromě již existujících finančních kompenzací, například daňové zvýhodnění zaměstnavatelů AZ. Dalším přetrvávajícím problémem v ČR je vysoký věk záložníků, další častý problém ozbrojených sil budovaných na dobrovolném základě. V roce 2020 měli největší zastoupení záložníci ve věku 40-50 let (Šiška 2020).

Graf č.1 Vývoj počtu osob aktivních záloh v ČR

Zdroj: vlastní, na základě dat: Vývoj skutečných počtů osob v resortu MO ČR v letech 1992 - 2021. Mocr.army.cz [online]. Ministerstvo Obrany, 17.01.2022 [cit. 2022-07-01]. Dostupné z: <https://mocr.army.cz/dokumenty-a-legislativa/vyvoj-skutecnych-poctu-osob-v-resortu-mo-cr-v-letech-1992---2017-129653/>

Zdroj doplňování personálu

Dle koncepce aktivní zálohy z roku 2012 se v ČR doplňování personálu zaměřovalo především na bývalé příslušníky VzP a to „zejména z důvodu připravenosti“. Vzhledem k nepříznivému trendu personálního naplnění, až do roku 2016 se dá usuzovat, že tento způsob samotný nebyl dostatečně efektivní a až po změně legislativy byla AČR schopna začít nabírat dostatečný počet dobrovolníků k naplnění personálních cílů. Původně stanovený cíl pět tisíc vojáků AZ byl později, i vzhledem k úspěšnému náboru, zvýšen na deset tisíc (ČTK 2022).

4.4 Výcvik jednotek

Základní výcvik

Kurz základní přípravy je prováděn u Velitelství výcviku – Vojenské akademie (VeV-VA) ve Vyškově, jenž je zároveň jediným výcvikovým útvarem v ČR. Hlavními předměty základní přípravy jsou střelecká příprava, pořadová příprava, zdravotní příprava, taktická příprava, tělesná příprava, topografická příprava a ochrana proti zbraním hromadného ničení. Základní výcvik v ČR má délku šesti týdnů, přičemž v rámci usnadnění absolvování výcviku pracujícím nebo časově vytíženým osobám se tato doba se dá rozdělit na dvakrát tři týdny (Aktivnizaloha.army.cz 2023).

Navazující výcvik

Jak bylo popsáno výše, za výcvik jednotek přidělených k úvarům zodpovídá mateřský úvar, ke kterému jsou přiděleny. Vojáci jsou tak cvičeni dle útvarem stanovených standardů. Výcvik teritoriálních jednotek probíhá dle Prog-1-3/AZ KVV – Programy přípravy vojáků v aktivní záloze krajských vojenských velitelství. Ten obsahově sjednocuje výcvik vojáků aktivních záloh u KVV (Daněk, 2020). Pěší roty u KVV se v době míru připravují na plnění úkolů v rámci strážního praporu KVV, tedy zejména střežení objektů důležitých pro obranu státu (ODOS) a zabezpečení obrany a ochrany teritoria (MO ČR 2012).

V koncepci AZ z roku 2012 jsou uvedena jako standardní tři týdenní cvičení ročně. V praxi se ale pravidelnost cvičení lišila dle jednotlivých útvarů (Kuthan 2015). V současné době, i vzhledem k plánovým změnám v AZ, se průměrný počet cvičení za rok zvyšuje na čtyři cvičení ročně. Zároveň se zvyšuje maximální doba cvičení ze šesti týdnů, na dvanáct týdnů, což představuje signifikantní nárůst (viz příloha č.4).

Navazující a pravidelný výcvik u jednotek je zásadní v otázce úrovně připravenosti záložních jednotek. Bez pravidelného procvičování ztrácejí záložníci nabyté vědomosti a jejich schopností přirozeně upadají. Proto má pravidelný výcvik u jednotek zásadní roli v zachování schopné a výkonné zálohy pro plnění stanovených úkolů. Pro aktivní rezervní komponent v USA je standardně počet dní strávených na cvičení stanoven na 38 nebo 39. Stejný počet dní strávených na cvičení je stanoven i v Polsku. I se zvýšením počtu pravidelných cvičení mají AZ ČR stále menší časovou dotaci na cvičení, než některé jiné země. Je však nutno podotknout, že výcvik v ČR probíhá v rámci více dní zároveň, tedy vyšší časová dotace by mohla výrazněji zasáhnout do ekonomického života záložníků. Potencionálním řešením, v případě zájmu o zvýšení dní na cvičení by mohla být adopce systému z USA nebo zmíněného Polsko. Avšak je nutno počítat s tím, že pouze jedno delší cvičení za rok má svá omezení, co se týká možností rozsahu rámce jednoho výcviku. Je tedy otázkou, zda by více dní, ale v rámci kratších cvičení přinesla benefit ve formě kvalitnější přípravy aktivních záložníků.

Příprava záložních důstojníků

V České republice a Slovenské republice nebyla porevoluční systematizovaná příprava záložních důstojníků zavedena. Možnost reformovat institut vojenských kateder do moderní a efektivní podoby nebyla využita. Problémem výcviku záložních důstojníků je i čas nutný k jejich výcviku, který se pohybuje minimálně v rámci měsíců. Možné řešení přípravy záložních důstojníků je diskutováno v komparativní části práce v subkapitole výcvik.

5. Slovenská republika

Slovenský záložní komponent se skládá z branné zálohy, která je povolána v případě mobilizace a patří do ní každý, kdo absolvoval povinnou vojenskou službu a z aktivních záloh (*Aktívne zálohy OS SR*). Slovenské aktivní zálohy jsou tvořeny dobrovolníky, kteří dobrovolně přebírají brannou povinnost v době míru. Důležitým zákonem, který přibližuje podobu aktivních záloh je zákon: „*Zákon č. 570/2005 Z. z. Zákon o brannej povinnosti a o zmene a doplnení niektorých zákonov*“. Ten specifikuje, kdo se rozumí pod pojmem „*voják v záloze*“, zároveň dělí zálohy na *Aktivní zálohy a ostatní zálohy*. Aktivní zálohy se ve stavu bezpečí na základě dohody připravují na výkon mimořádné služby v ozbrojených silách SR a plní úlohy ozbrojených sil. Ostatní zálohy se ve stavu bezpečnosti státu nepřipravují a úlohy ozbrojených sil neplní. Požadavky na vstup do aktivních záloh jsou stanoveny jako minimální věk 19 let a trestní bezúhonnost, branná povinnost zaniká ve věku 55 let, všechny pozice jsou ženám otevřeny.

5.1 Vývoj záložního systému

Slovensko oproti České republice vstoupilo do NATO až později, a to v roce 2004. Přestože svou armádu profesionalizovalo v roce 2006, tak první plány na vybudování aktivní záloh byly představeny až v roce 2013 a jejich budování začalo až v roce 2020 a to v nepříliš velké míře (řádově desítky vojáků). Jednou z hlavních překážek rozvoje záložního komponentu slovenských ozbrojených sil je chybějící legislativa (Hutko 2022). Dalším problémem může být absence veřejné diskuze a zájmu slovenské společnosti ohledně postavení slovenských aktivních záloh.

V době psaní práce byla novela přijata novela zákona (11.ledna 2023), která měla být uvedena v platnost prvního května 2023. Nová legislativa měla umožnit vstup i občanům bez zkušenosti s dobrovolnou vojenskou přípravou. Možnost zařazení do aktivních záloh by se týkala i profesionálních vojáků po konci aktivní služby, pokud by tak měli ve smlouvě (výjimku by tvořily hodnosti plukovník a vyšší). Doba zařazení by pro bývalé vojáky z povolání měla být po skončení služebního poměru na tři roky a pro ostatní dobrovolníky na tři až pět let. Zařazení do aktivní zálohy by se dalo prodlužovat až do konce trvání branné povinnosti, tedy do 55 let. Slovenský ministr obrany Jaroslav Nad' se vyjádřil, že inspirací pro předložený návrh je model AZ v České republice (TASR 2023). V březnu 2023 poslanci Národní rady předloženou novelu zákona o branné povinnosti odmítli (TASR 2023). Je tedy otázkou, jak se bude situace ohledně legislativy vyvíjet na Slovensku dále.

5.2 Organizace záložních jednotek

- AZ jednotky přidělené k útvarům
- Posty pro specialisty

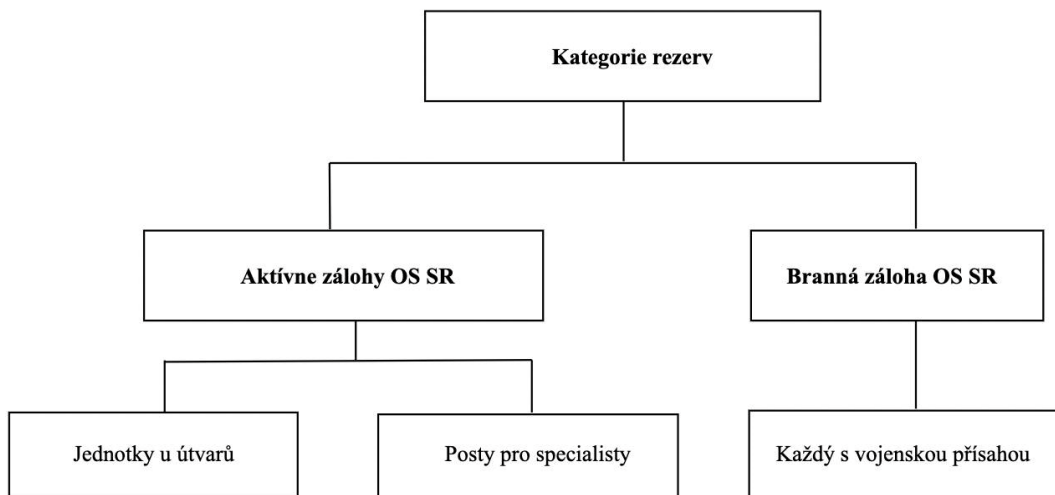
Teritoriální jednotky prozatím nejsou na Slovensku budovány.

Pro vstup do AZ SR musí uchazeč (v případě, že uchazeč neabsolvoval vojenskou službu) absolvovat „*Dobrovoľnú vojenskú prípravu*“ (DVP) v trvání 11 týdnů, která byla spuštěna v roce 2015. Po jejím absolvování se uchazeč může rozhodnout:

1. vstoupit do AZ SR
2. vstoupit do profesionální armády
3. pouze absolvovat DVP a pokračovat v civilním životě bez zapojení v armádě.

Po absolvování DVP a pokud se záložník rozhodne vstoupit do aktivních záloh, probíhá další výcvik (odborná příprava) v rámci cvičení útvaru, ke kterému je záložník přidělen (MO SR 2016).

Obrázek č. 3 *Kategorie rezervního komponentu OS SR*

Zdroj: vlastní zpracování na základě strategického dokumentu: *Dlhodobý plán rozvoja rezortu Ministerstva Obrany s výhľadom do roku 2035*.

5.2.1 Předurčení jednotek

Účel použití Aktivních záloh OS SR je specifikován dle zákona 570/2005 Z.z., § 14d, odst. 3), jako „*plnenie úloh ozbrojených síl aktívnymi zálohami je použitie vojaka v aktívnej zálohe pri riešení mimoriadnych udalostí.*“ Mimořádné události jsou specifikovány v „*Zákoně Národnej rady Slovenskej republiky o civilnej ochrane obyvateľstva*“, jedná se o živelné pohromy, havárie, katastrofy, ohrožení veřejného zdraví nebo teroristické útoky.

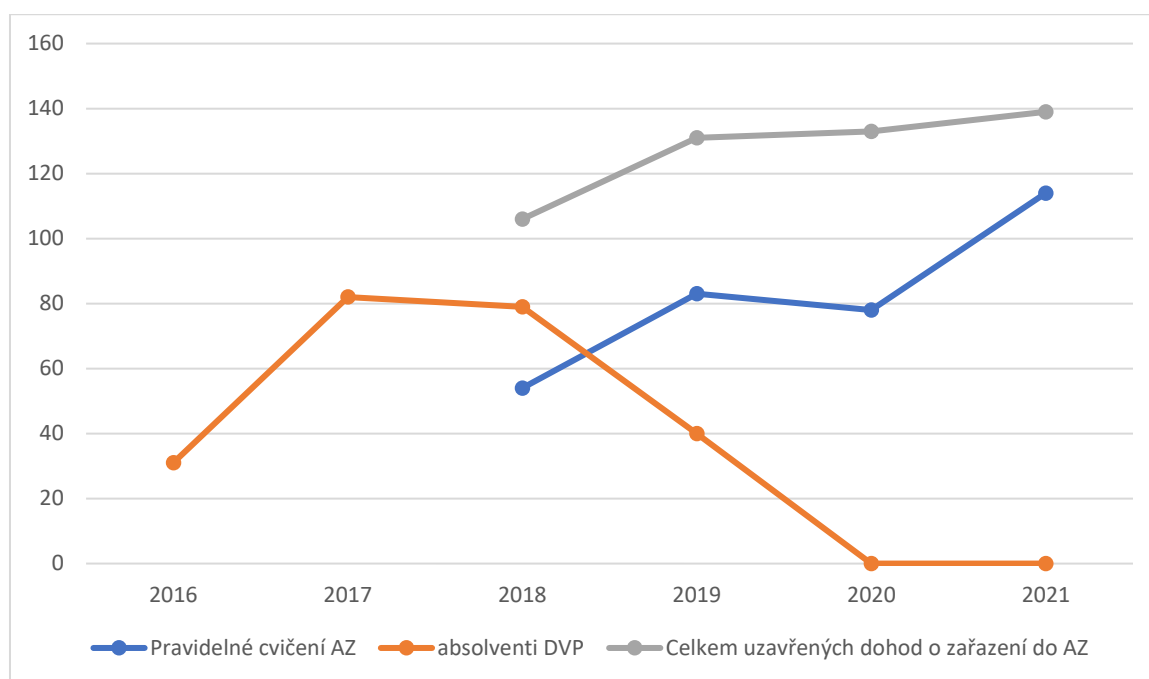
V Bílé knize z roku 2016 se také uvádí, že jednotky AZ mají podpořit důvěru civilního obyvatelstva v ozbrojené složky a podpořit zájem občanů o službu v ozbrojených silách Slovenské republiky (MO SR 2016). Slovenské zálohy by tedy měly stejně, jako v osatních zkoumaných státech sloužit k propojení civilního a armádního světa. Grafické znázornění předurčení jednotek je uvedeno v příloze č.3.

5.3 Nábory a retence personálu

Nábor ohledně vstupu do AZ zajišťuje personální úřad OS SR, ten podané žádosti spolu s dokumentací zasílá vedoucímu vojenského útvaru, ke kterému má být žadatel přidělený. Ten vyhodnotí, zda žadatel splnil podmínky pro zařazení (Regrutacia.sk 2023).

Do roku 2020 nebyly slovenské zálohy budovány. Tento stav dokládá i vyjádření z Bílé knihy z roku 2016, kde se píše: Přestože jsou zálohy budovány od roku 2020, v roce 2020 dostaly AZ jen 57 žádostí o přijetí a v roce 2021 pouze 35, i když v plánu bylo vycvičit až 330 vojáků. Jako hlavní problém vidí MO SR především současnou podobu zákonné legislativy. Její změna sice byla přislíbena na rok 2021 (avizováno již v září 2020), avšak vládnoucí strana OĽaNO tento slib nesplnila (Hutko 2022). Jak již bylo popsáno výše, momentálně je osud další legislativy neznámý, nic tedy nenapovídá tomu, že by se slovenským ozbrojeným silám v blízké době podařilo potíže s náborem personálu do aktivních záloh vyřešit.

Graf č.2 Vývoj počtu osob v „aktivních zálohách“ a počet účastníků cvičení DVP

Zdroj: vlastní zpracování na základě dat: viz příloha 1.

Z dokumentů „Komplexné hodnotenie obrany SR“ za roky 2020 a 2021 se dozvíme, že pravidelného cvičení na zvýšení úrovně připravenosti vojáků v záloze pro výkon mimořádné služby proběhl v roce 2021 ve čtyřech útvech a třech velitelstvích, v roce 2020 ve třech útvech. O předchozích letech nejsou o útvech, ve kterých proběhla cvičení dostupná data.

Zdroj doplňování personálu

Do budoucna budou dle „Dlhodobý plán rozvoja rezortu Ministerstva Obrany s výhľadom do roku 2035“ zálohy budovány především jako přípravný personální zdroj v případě nedostatku profesionálních vojáků v OS SR a jako další zdroj v případě rozvinutí na válečné počty. S členy AZ se počítá do doplnění útvarů nižší připravenosti, kde doplní profesionální vojáky pro zabezpečení rychlé reakce při krizových situacích. Rozvinuté síly budou doplněny podle priority klíčovým personálem, vybranými nedostatkovými funkcemi a jednotkami útvarů AZ.

Ambice na roční procvičení osob do budoucna představuje:

- 2024 – cca 3 % osob (do 1000 osob) ze záloh OS SR a registrovaných občanů zařazených do AZ
- 2026 – cca 5 % osob (do 1400 osob) ze záloh OS SR a registrovaných občanů zařazených do AZ

- 2035 – cca 10 % osob (do 2300 osob) ze záloh OS SR a registrovaných občanů zařazených do AZ a „zintenzivnit výcvik občanů podléhajících branné povinnosti a AZ s vytvořením předpokladů pro jejich udržitelnou připravenost a zařazením do vytvářených útvarů dle potřeb OS SR s cílem zkrátit bojové (odborné) stmelení.“ (MO SR 2022).

5.4 Výcvik jednotek

Slovenské ozbrojené síly o výcviku slovenských záloh neudávají příliš informací. V Bílé knize o obraně z roku 2016 se píše, že „nastavení podmínek pro výcvik vojáků v aktivní záloze se bude řídit podle příslušného obecně závazného právního předpisu a dle jeho vnímání veřejností.“ (MO SR 2016). Vzhledem k faktu, že v roce psaní této práce (2023) byla legislativa odmítnuta, je otázkou, zda a kdy budou přijaty komplexní výcvikové plány pro záložní síly.

Úvodní výcvik

Jako úvodní výcvik slouží „dobrovolná vojenská příprava“ v trvání 11 týdnů, která byla spuštěna v roce 2015. Po jeho absolvování se může uchazeč rozhodnout:

1. Vstoupit do AZ
2. Vstoupit do profesionální armády
3. Pouze absolvovat DVP

Dle stránek MO SR bude účastník DVP bude vycvičen v činnostech:

- Přežití a orientace v přírodě
- Základy sebeobrany
- Základy zdravotní a psychologické přípravy
- Základy ochrany proti zbraním hromadného ničení
- Ovládání zbraní a vojenské techniky a taktiku boje
- Zachování si chladné hlavy v krizových situacích (Regrutacia.sk 2023).

Navazující výcvik

Další výcvik (odborná příprava) probíhá v rámci pravidelného cvičení útvaru, ke kterým jsou záložníci přiděleni (MO SR 2016). Bližší informace o tom, jakým způsobem tato cvičení probíhají nejsou veřejně dostupná. Výcvik záložních důstojníků není, stejně jako v České republice, po revoluci systematicky realizován.

6. Spolková republika Německo

Německý záložní komponent se skládá z všeobecné rezervy (*Allgemeine Reserve*), do které patří všichni, kteří absolvovali povinnou vojenskou službu a mohou být v případě potřeby povoláni, ale své schopnosti aktivně neobnovují, neúčastní se výcviku a nejsou zařazeni na služební místo. Zbylé dvě části rezervního komponentu Bundeswehru tvoří *Truppenreserve* a *Territoriale Reserve*.

Na základě § 2 zákona o povinné vojenské službě (*Wehrpflichtgesetz*) byla od 1. července 2011 pozastavena zákonná povinnost vykonávat základní vojenskou službu v době míru. Povinná vojenská služba tedy nebyla zrušena, ale obnovuje se pouze v případě, že je zjištěn případ napětí nebo potřeba obrany. Služba v záloze v době míru se vykonává na základě ustanovení uvedených v zákoně o právním postavení vojenského personálu (*Soldatengesetz*), postavení záložníků je upraveno dle zákona o postavení rezervistů (*Reservistengesetz*) z roku 2012 (*Gesetz über die Rechtsstellung der Reservisten 2012*).

Sloužit může každý občan, jenž dosáhl 18 let, má německé občanství, splňuje fyzické předpoklady a projde bezpečnostní prověrkou (ekvivalent trestní bezúhonnosti v ČR). Vstoupit do dobrovolné vojenské služby mohou dobrovolníci již od 17 let, pokud mají dokončené vzdělání. Všechny pozice jsou otevřeny také ženám. Pro vstup do záloh musí dobrovolník buď absolvovat dobrovolnou vojenskou službu (případně službu v oblasti vnitřní bezpečnosti), nebo být bývalý voják z povolání, který je po konci služby (pokud to má ve smlouvě) zařazen do *Verstärkungsreserve* (nově dle GBO).

6.1 Vývoj záložního systému

Německo ze zkoumaných států odkládalo profesionalizaci svých ozbrojených sil nejdéle, až do roku 2011. Hlavní důvody byly dva: prvním je historická tradice povinné vojenské služby, která sloužila jako instrument propojující občanskou společnost a armádu, čímž zabraňovala přílišné alienaci – odcizení ozbrojených složek od civilního společnosti. Hrála také roli při sjednocování Německa: „*Povinná základní vojenská služba, píše se v Bílé knize 1994, hraje v nových spolkových zemích vysoce instrumentální úlohu, neboť zakotvuje Bundeswehr jakožto ozbrojené síly jednotného státu v myslích lidí. Podporuje výměnu názorů a myšlenek mezi mladými lidmi z Východu a Západu a pomáhá tak dokončit vnitřní sjednocení.*“ (Kučera 2011, s.31). Druhým zásadním důvodem byly ekonomické aspekty povinné vojenské služby, přesněji její náhradní civilní služby. Tu si volila značná část povolání branců, čímž Německo zajišťovalo kvalitní standard sociálních služeb za malé náklady (Pernica 2007. s. 116). I přes

to, že podpora veřejnosti pro povinnou vojenskou službu byla vysoká, rozhodli se němečtí politici k roku 2011 povinnou vojenskou službu zrušit a svoji armádu profesionalizovat. Jednou z hlavních motivací bylo proměna hlavního účelu armády Bundeswehru z primárně teritoriálních sil na síly schopné efektivně působit v zahraničních misích v rámci alianční spolupráce (Kříž 2018).

Na profesionalizaci proběhlou v roce 2011 navázala nově přijatá koncepce záloh „*Konzeption der Reserve*“ v roce 2012, která tak nahradila předchozí koncepci z dob konskripční armády (*Die Konzeption für die Reservisten und Reservistinnen der Bundeswehr*), která byla přijata v roce 2003. Nová koncepce stále klade důraz na tradici voják – občan v uniformě, s tím že nově odpovědnost na propojování civilního a armádního světa spočívá na bedrech dobrovolníků (Bundesministerium der Verteidigung 2012).

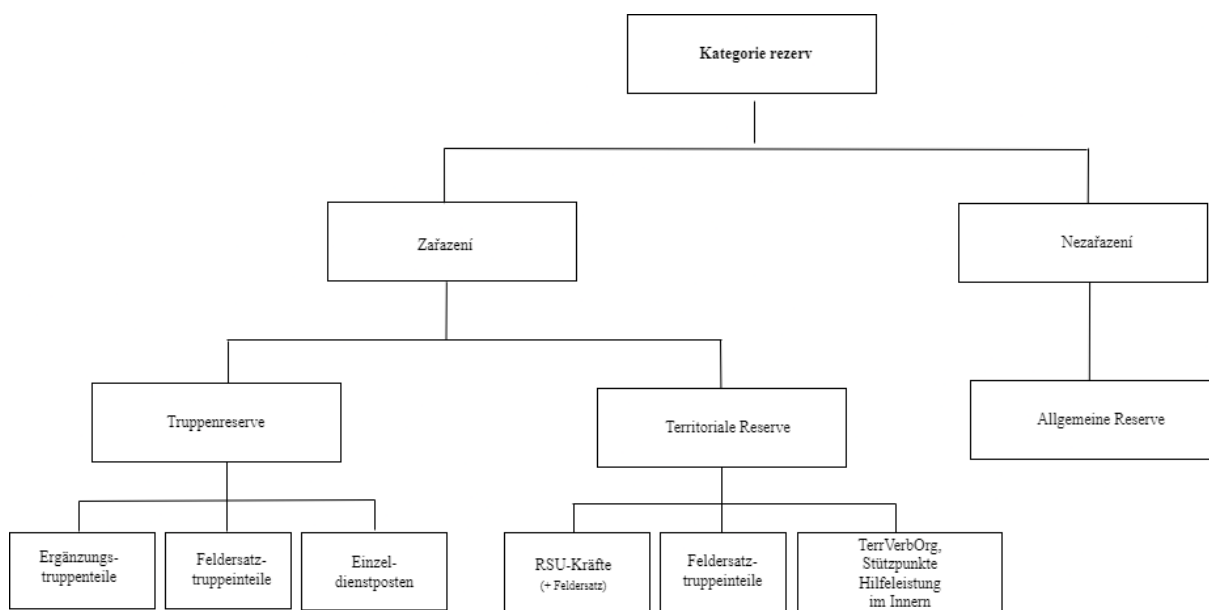
6.2 Organizace záložních jednotek

Kategorie rezervistů:

- *Truppenreserve*: Představují zdroj pro doplňování personálu napříč všemi hlavními organizačními prvky. Součástí *Truppenreserve* se mohou stát bývalí vojáci z povolání nebo absolventi dobrovolné vojenské služby.
 - Součástí *Truppenreserve* jsou *Ergänzungstruppenteile*, které slouží ke krátkodobému posílení aktivních jednotek v případě krizové situace. Jsou součástí *Verstärkungsreserve*.
 - Druhou součástí *Truppenreserve* jsou *Feldersatztruppenteile*, jednotky určené pro rychlé doplnění personálu v případě potřeby. Jsou přidělené k aktivním jednotkám.
 - Třetí součástí jsou *Einzel dienstposten*, individuální služební místa.
- *Territoriale Reserve*: Teritoriální jednotky spadající pod regionální *Streitkräftebasis*.
 - Stejně jako u *Truppenreserve* pod teritoriální jednotky spadají *Feldersatztruppenteile*, určené pro rychlé doplnění personálu.
 - Druhou součástí *Territoriale Reserve* jsou jednotky *RSU – Kräfte*, (jednotky regionálních bezpečnostních a podpůrných sil), jejichž součástí jsou také jednotky určené pro rychlé doplnění personálu (*Feldersatztruppenteile*).
 - Třetí součástí jsou *TerrVerbOrg, Stützpunkte Hilfeleistung im Innern* – jednotky územní styčné organizace pro pomoc při katastrofách.

Typ zařazení v rezervě se dělí na: *Verstärkungsreserve*, která poskytuje personální zdroje pro jednotky aktivní armády v případě krize nebo obrany a do které jsou zařazení záložníci v rámci GBO. Druhým typem zařazení je *Personalreserve* („*Spiegeldienstposten*“ - „*mirror posts*“), který slouží k vyrovnání nedostatku personálu ve stávajících jednotkách aktivní armády, a tak k pokrytí dočasně zvýšených požadavků na personál. Vojáci zařazení v *Personalreserve* cvičí společně s aktivními jednotkami a měly by tak dosahovat stejných standardů schopností jako VzP (Reserve Strategy K-10/5 2019).

Obrázek č. 4 Kategorie německého rezervního systému

Zdroj: vlastní zpracování na základě strategického dokumentu: *Reserve Strategy K-10/5*

6.2.1 Předurčení jednotek

Truppenreserve posiluje aktivní jednotky armády, letectva, námořnictva, zdravotnické služby, regionální základny ozbrojených sil (*Streitkräftebasis*) a kybernetické jednotky. Může se podílet na zahraničních misích.

Territoriale Reserve zahrnuje regionální bezpečnostní a podpůrné síly a styčné organizace územní sítě. Ty spadají pod administrativní kontrolu odpovědných regionálních velitelství (*Streitkräftebasis*). Jejich smyslem je odlehčit aktivním jednotkám v oblasti ochrany teritoria a plnění bezpečnostních úkolů na území Německa. Jsou také důležitým prvkem

bezpečnostních sil využívaných pro operace „*host nation support*“⁷. Za krizové situace nebo v případě obrany státu poskytuje záloha podporu při ochraně infrastruktury, která je důležitá pro obranu státu (stejně jako v ČR ODOS). S jejich pomocí se zároveň počítá při odstraňování následků a podpoře během živelních katastrof. Dle koncepce rezervních sil má teritoriální rezerva sloužit nejen jako spojka mezi obyvatelstvem a armádou, ale také jako prostředek nábory nového personálu. Teritoriální síť styčných organizací je založena na struktuře německých municipalit. Operační nasazení záložníků během míru musí být založeno na dobrovolnosti záložníků a jejich nábor by měl probíhat především z *Verstärkungsreserve* (Reserve Strategy K-10/5 2019). Grafické znázornění předurčení jednotek je uvedeno v příloze č.3.

6.3 Nábor a retence personálu

V rámci personálního naplnění záloh se Bundeswehr spoléhá především na bývalé VzP. Od roku 2019 bylo zavedeno *Grundbeordnung* (GBO) – základní určení pro zařazení do zálohy, aby byly naplněny personální požadavky. Každý voják, který opustí kariéru vojáka z povolání a absolventi dobrovolné vojenské služby, budou mít po svém odchodu v rámci GBO přiděleno služební místo na dobu šesti let. Po uplynutí této doby může záložník dobrovolně své zařazení prodloužit a pokračovat, jako člen rezervy. Co se týká zařazení záložníka v rezervě, mělo by odpovídat jeho předchozí službě, měl by tedy sloužit na stejné, nebo podobné pozici. S výjimkou pohotovosti, stavu napětí nebo obrany se při povolávání záložníka, který je zařazen v záloze díky GBO stále uplatňuje zásada dobrovolnosti (Reserve Strategy K-10/5 2019).

Freiwilliger Wehrdienst

Jako způsob doplňování personálu německých ozbrojených sil figuruje dnes dobrovolná vojenská služba (*Freiwilliger Wehrdienst*), která nahradila povinnou vojenskou službu. Prvních šest měsíců služby je bráno jako zkušební doba, kdy jak dobrovolník, tak armáda mohou odstoupit od spolupráce. Služba může trvat až sedmáct měsíců a pokud se dobrovolník zaváže na dobu delší než dvanáct měsíců, musí být ochotný se v budoucnu potenciálně účastnit zahraničních misí.

V roce 2021 byl spuštěn pilotní projekt, nazvaný „*Freiwilliger Wehrdienst im Heimatschutz*“ (Dobrovolná vojenská služba v oblasti vnitřní bezpečnosti), který je založen na

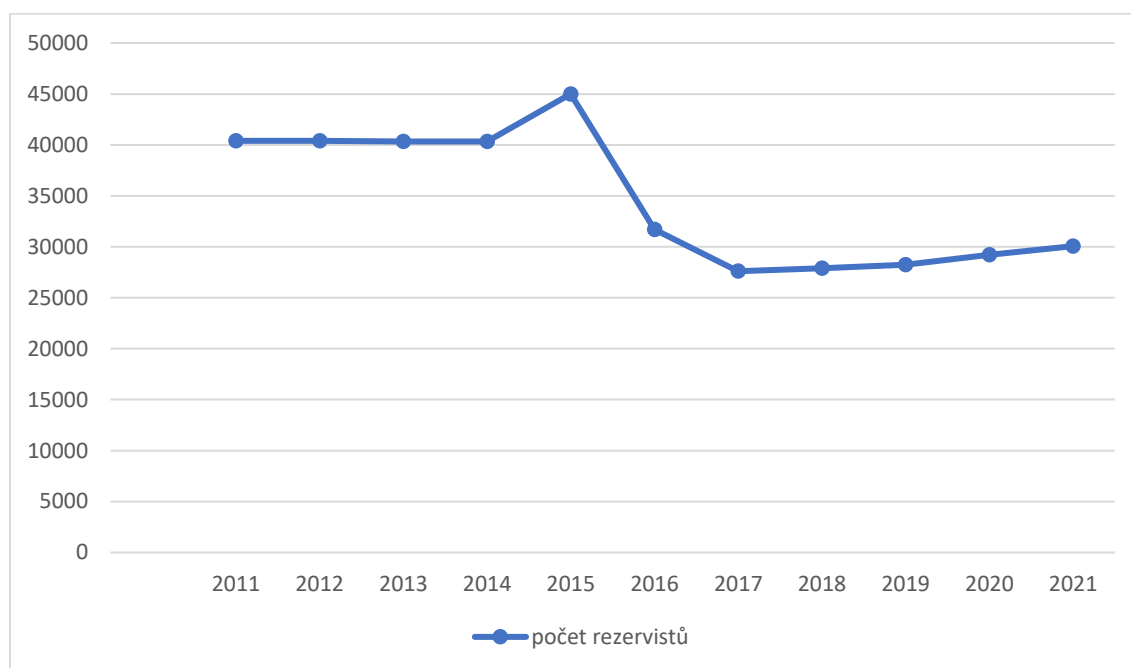
⁷ „*Host Nation Support (HNS) je dle definice NATO: Civilní a vojenská pomoc poskytovaná v míru, krizi a válce hostitelským státem spojeneckým silám a organizacím NATO, které se nacházejí na území hostitelského státu nebo jím projíždějí.*“ (nato.int 1997).

teritoriálním principu dobrovolné vojenské služby. Dle Bundeswehru by se měl zaměřovat především na mladé dobrovolníky, pro které by byla atraktivní služba v armádě v blízkosti svého bydliště. Zároveň se u dobrovolné vojenské služby v oblasti vnitřní bezpečnosti nepočítá s nasazením v zahraničí. Doba zařazení je na šest let, během kterých musejí záložníci absolvovat pět měsíců služby. Ty si však mohou rozdělit dle svého uvážení, tedy absolvovat v celku, nebo v několika částech (Olver 2021).

Zdroj doplňování personálu

Jak již bylo napsáno výše, jako zdroj personálu do záložního komponentu představují především bývalí VzP. Zásadním prvkem je od roku 2019 GBO, skrze které by měly být naplněny personální požadavky *Truppenreserve* a *Territoriale Reserve*. Nově zavedená dobrovolná služba v oblasti vnitřní bezpečnosti představuje rozšíření potenciálního náboru personálu o dobrovolníky, kterým nevyhovuje dobrovolná vojenská služba kvůli možnému nasazení v zahraničí nebo službě daleko od domova.

Graf č.3 Vývoj počtu osob v aktivním záložním komponentu Bundeswehru

Zdroj:

vlastní zpracování na základě dat: Databáze The military Balance 2011-2021.

6.4 Výcvik jednotek

Dobrovolná vojenská služba začíná tříměsíčním základním výcvikem (*Die Grundausbildung*), který je pro všechny uchazeče stejný. Vojáci jsou cvičeni v základech, jako orientace v terénu, maskování, stavba úkrytů, zacházení se zbraněmi, první pomoc nebo například příprava polního jídla. Na konci základního výcviku musí vojáci projít testem

fyzického přezkoušení. Po jeho absolvování následuje navazující tříměsíční výcvik dle specializace vojáka, který absolvuje už přiřazený k jednotce. Po absolvování dobrovolné vojenské služby mohou vojáci v případě zájmu obou stran vstoupit do aktivní armády nebo pokračovat v civilním životě, nicméně i na absolventy dobrovolné vojenské služby se vztahuje GBO – Grundbeordnung, tedy zařazení po skončení služby do zálohy na dobu šesti let (Bundeswehr.de 2023).

Po dobu GBO je žádoucí výcvik v délce dvou týdnů ročně (avšak není povinný a je založen na dobrovolnosti). Rezervisté mohou být v případě potřeby povoláni na své služební místo až na 10 měsíců v roce. Pro výcvik by rezervisté měli v současnosti využívat výcviková střediska aktivní armády, do budoucna je plánovaná výstavba výcvikových středisek určených pro záložníky. Výcvik rezervistů by měl probíhat především o víkendech a musí být provádět ve spolupráci s vojáky aktivní armády (Reserve Strategy K-10/5 2019).

Výcvik rezervistů se dělí na výcvik během míru a krizový výcvik, přičemž samotný strategický dokument Reserve Strategy K-10/5 (2019) počítá s tím, že členové *Ergänzungstruppenteile* nebudou schopny během mírového výcviku dosáhnout dostatečných schopností k plnění úkolů jednotek *Ergänzungstruppenteile* na úrovni roty nebo vyšší. K dosažení dostatečných schopností by došlo až v rámci krizového výcviku, který může trvat maximálně 180 dní v roce. Pro záložníky přidělené k útvarům by se měl výcvik zaměřovat na udržení operační připravenosti.

Výcvik pro záložníky dobrovolné vojenské služby v oblasti vnitřní bezpečnosti probíhá na základě schématu:

- 1.) Základní tříměsíční výcvik
- 2.) Čtyřměsíční speciální výcvik (zaměřený na specializaci záložníka)

Základní tříměsíční výcvik se neliší od základního výcviku pro jiný typ služby. Čtyřměsíční výcvik je dělen na dvě části, v první si vojáci rozšiřují znalosti ohledně obecných bezpečnostních úkolů a ochranu objektů, jakož i výcvik se zbraněmi nebo výbušnými systémy. Druhá část výcviku probíhá na velitelství regionu odkud záložník pochází, s důrazem na místní podmínky. Poté následuje zařazení na 6 let, během kterého je nutno absolvovat pět měsíců služby v záloze (Bundeswehr.de 2021).

Příprava záložních důstojníků

Bundeswehr v roce 2015 reformoval možnost výcviku důstojníků v záloze mimo vojenskou službu (*Die Ausbildung der Reserveoffiziere außerhalb des Wehrdienstes – ROA a.d.W.*), výcvik probíhá buď na předem přidělené služební místo nebo jako nezařazený. Výcvik se skládá z pěti modulů, které je třeba absolvovat v případě, že dobrovolník nemá s vojenskou službou žádné zkušenosti. Absolventi dobrovolné vojenské služby neabsolvují první dva moduly všeobecné vojenské přípravy, ale až následující tři. Každý modul se skládá z deseti dnů docházky, které jsou rozloženy do tří týdnů během tří měsíců a na konci každého modulu je nutno splnit závěrečnou zkoušku (Bundeswehr.de nedatováno).

7. Polská republika

Záložní komponent polských ozbrojených sil je tvořen aktivní částí záložního komponentu, která je tvořena z dvou aktivních záložních částí, dnes již nefungujících NSR (Narodowe Siły Rezerwowe) a WOT (Wojska obrony terytorialnej). Třetí částí záložního komponentu je záloha branná, která může být povolána v případě mobilizace nebo války a její součástí je každý, kdo absolvoval vojenskou službu a splňuje nastavená kritéria pro přijetí. Polsko od roku 2022 zavedlo dělení rezervy na aktivní a pasivní (dříve záloha branná).

Podmínky pro vstup do NSR byly: alespoň 18 let, minimálně středoškolské vzdělání, mít kvalifikaci užitečnou pro armádu a absolvování testu fyzické zdatnosti. Do WOT může vstoupit každý zdravotně způsobilý, bezúhonný občan, který dosáhl 18 let. Ženám jsou otevřeny všechny pozice. Horní limit věku je stanoven pro NSR na 55 let a pro WOT na 60 let, pro poddůstojníky a důstojníky je horní limit věku stanoven na 63 let. Dobrovolníci přijatí do WOT jsou zařazení dle dohody na 1 až 6 let (gov.pl 2023), pro NSR platí zařazení na dobu 2 až 6 let (Compa 2020).

7.1 Vývoj záložního systému

Polsko profesionalizovalo své ozbrojené síly v roce 2009, následně po profesionalizaci vytvořilo NSR, které měly za úkol nahradit personální výpadek upuštěním od povinné vojenské služby. Formát NSR se dlouhodobě neukázal jako funkční a byl nahrazen WOT.

Vznik NSR byl legislativně umožněn na základě úpravy zákona o obraně Polské republiky (*Ustawa z dnia 21. 11. 1967 r. o powszechnym obowiązku obrony Rzeczypospolitej Polskiej*) (Dz.U. 2004 nr 241 poz. 2416). WOT byly zřízeny k 1. lednu 2017 na základě zákona ze 16. listopadu 2016, kterým se mění zákon o všeobecné povinnosti obrany Polské republiky, (Dz.U. 2016 poz. 2138) později byla činnost WOT upravena v roce 2022 úpravou zákona o obraně vlasti, který nahradil zákon o obraně polské republiky (*Ustawa z dnia 16 listopada 2016 r. o zmianie ustawy o powszechnym obowiązku obrony Rzeczypospolitej Polskiej oraz niektórych innych ustaw*) (Dz.U. 2022 poz. 655).

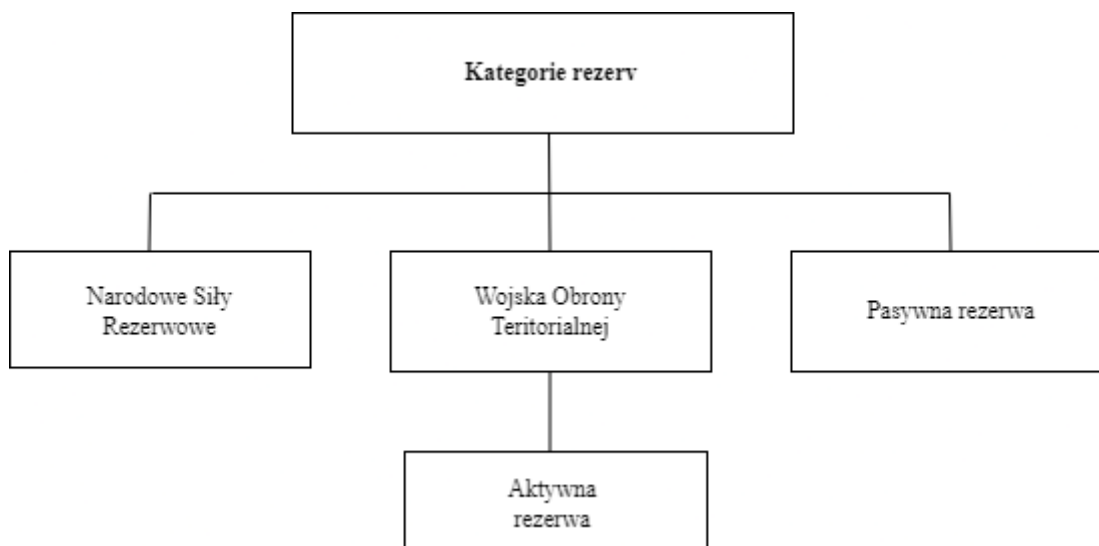
V roce 2022 byl přijat zákon o obraně vlasti (*Ustawa z dnia 11 marca 2022 r. o obronie Ojczyzny*), legislativa předpokládá výrazný rozvoj ozbrojených sil, na 300 000 vojáků (250 000 profesionálů a 50 000 vojáků WOT), zároveň mimo jiné upravuje proces náboru, pravidla pro povyšování a zavádí dobrovolnou základní vojenskou službu (Dz.U. 2022 poz. 655).

WOT se od začátku jeho budování dostává silné politické podpory a představuje důležitou součást plánu, jak vybudovat tři set tisícové ozbrojené síly. Pouhým náboem profesionálních vojáků by se těchto čísel dosáhnout pravděpodobně nepodařilo nebo by to bylo extrémně personálně i finančně náročné. Záložníci proto pro polské ozbrojené síly představují efektivní způsob, jak svého vytyčeného cíle dosáhnout.

7.2 Organizace záložních jednotek

Polský záložní komponent má dva druhy záložních jednotek NSR a WOT, přestože NSR jsou již nerozvíjenou částí záložního komponentu, níže je popsán jejich vývoj vzhledem k vlivu na formování podoby záložního komponentu po proběhlé profesionalizaci.

Obrázek č. 5 Kategorie polského rezervního systému

Zdroj: vlastní zpracování na základě dat: viz příloha 1.

7.3 NSR (Narodowe Siły Rezerwowe)

Jeich budování začalo v druhé polovině roku 2010 jako způsob, jak po profesionalizaci ozbrojených sil nahradit vznikající personální nedostatek. Během dob povinné vojenské služby neměly polské ozbrojené síly problém s vytvářením záloh – pro ilustraci, v roce 2006 vycvičili 69 000 branců, v roce 2007 53 000 branců a v roce 2008 vycvičili 45 500 branců. Přijatou profesionalizací v roce 2009 tyto čísla klesla na nulu. NSR nevytvářelo samostatné útvary, ale jejich jednotky byly přidělené, k již existujícím útvarům profesionální armády, přičemž se mohly stát součástí jakékoliv části armády. Ze začátku byl personál NSR tvořen především vojáky, kteří již absolvovali vojenskou službu a vojenský výcvik (Glińska a Wróbel 2019).

Z počátku tedy nebyl dovolen vstup lidem, kteří ještě neabsolvovali vojenskou službu. Nicméně to se už v roce 2011 změnilo. Počáteční cíl personálního naplnění v počtu 20 000 lidí později klesl s vytvořením WOT na 12 000 (Compa 2020). V současné době je nábor rekrutů do NSR a jejich pravidelné cvičení zastaveno.

7.3.1 Předurčení jednotek NSR

Hlavní úkoly NSR byly stanoveny stejně jako u profesionálních ozbrojených sil – zajištění suverenity a nezávislosti státu, jeho bezpečnost a mír. NSR se mohly společně s ozbrojenými silami polské republiky podílet na: boji proti přírodním katastrofám a odstraňování jejich následků, protiteroristických akcích, ochraně majetku, pátracích a záchranných akcích a záchraně nebo ochraně zdraví a lidských životů, čištění prostoru od výbušnin a nebezpečných materiálů vojenského původu a jejich neutralizaci, jakož i na plnění úkolů krizového řízení. Kromě toho měli dobrovolníci z NSR představovat personální zdroj k doplňování služebních míst ve strukturách polských vojenských kontingentů působících v zahraničí (Compa 2020).

7.3.2 Nábor a retence personálu v NSR

NSR měly být tvořeny vojáky v záloze, kteří měli představovat způsob doplňování služebních míst jednotlivých útvarů profesionálních ozbrojených sil. Stanovení počtu míst, potřebných pro NSR v rámci jednotlivých útvarů, stejně jako jejich personální obsazení, spadalo pod kompetence příslušných velitelů, a to v souladu s plánovanými úkoly. To znamená, že počet míst se měl odvíjet v závislosti na úkolech, které měly jednotky plnit. Obsazovaná místa měla být především ta, jejichž obsazení by během míru nebylo ekonomicky výhodné. Zároveň se předpokládalo, že v jednotkách s krátkou dobou pohotovosti bude počet míst obsazených NSR malý. Přesné počty personálního naplnění jednotek NSR nejsou veřejně dostupné, avšak cílového naplnění se nepodařilo nikdy dosáhnout (Compa 2020).

Zdroj doplňování personálu

Dlouhodobým problémem v NSR byla retence personálu, především pak velká fluktuace ve sboru vojáků, kteří v hojném počtu přecházeli do profesionální služby, z více než 64 000 dobrovolníků, kteří se zapojili do NSR, se téměř 28 000 stalo profesionály. To bylo obzvláště problematické i vzhledem k tomu, že vojáci tvořili více, než 70 % vojáků NSR (Kolski 2022). Po vytvoření WOT byla politická pozornost přeměřována na tento nový komponent, čímž se v podstatě rozvoj a fungování NSR zastavilo.

7.3.3 Výcvik jednotek NSR

V rámci smluvních povinností vojáků v záloze NSR bylo uvedeno, že v kalendářním roce odslouží až 30 dnů vojenského cvičení podle plánu vypracovaného velitelem vojenského útvaru, ke kterému je voják přidělen. Vzhledem k tomu, že většina funkcí, na které byli vojáci NSR zařazováni, nevytvářela jednotnou organizační strukturu v rámci vojenského útvaru, měl výcvik vojáků s mimořádným zařazením často individuální charakter. To znamená, že byl plánován a organizován individuálně pro každého vojáka a jeho konkrétní vojenskou specializaci. Vzhledem k již zmíněné vysoké fluktuaci personálu byl výcvik vojáků NSR realizován pouze na základní úrovni (Compa 2020).

7.4 WOT (Wojska Obrony Terytorialnej)

Wojska Obrony Terytorialnej - (WOT) jsou vedle pozemních sil, letectva, speciálních sil a námořnictva pátým typem polských ozbrojených sil. Jednotky jsou zformovány teritoriálně (v každém vojvodství jedna, s výjimkou Mazovského, kde jsou dvě) a jsou schopny operovat na samostatné bázi. Oficiální ohlášení vznikající projektu přišlo v roce 2015, jejich oficiální vznik je datován k 1.1.2017. WOT vznikly jako reakce na polské obavy schopnosti bránit své teritorium, které byly v průběhu počátečního plánovacího procesu ještě umocněny ruskou anexí Krymu. Počáteční cílové stavy personálu byly naplánovány na 53 000 vojáků WOT v roce 2021, nicméně tyto cíle se později posunuli na rok 2026 s cílovým počtem 50 000 vojáků WOT (Kolski 2022).

7.4.1 Předurčení jednotek WOT

Jednotky WOT jsou primárně teritoriální síly a jsou schopny operovat a plnit své úkoly, jak samostatně, tak ve spolupráci s operačními silami. Determinanty efektivních operací WOT jsou znalost terénu, podpora místního obyvatelstva a integrace s operačními a podpůrnými jednotkami a nevojenským systémem (Compa 2020). Hlavní zaměření jednotek WOT je operovat na vymezených částech teritoria se širokou škálou možných úkolů (Stachowski 2017). Během krátké doby existence WOT byly nasazeny během Běloruské migrační krize na hranicích v roce 2021 nebo v rámci boje proti pandemii Covid-19. S nasazením jednotek WOT v zahraničí se nepočítá. Grafické znázornění předurčení jednotek je uvedeno v příloze č.3.

7.4.2 Nábor a retence personálu WOT

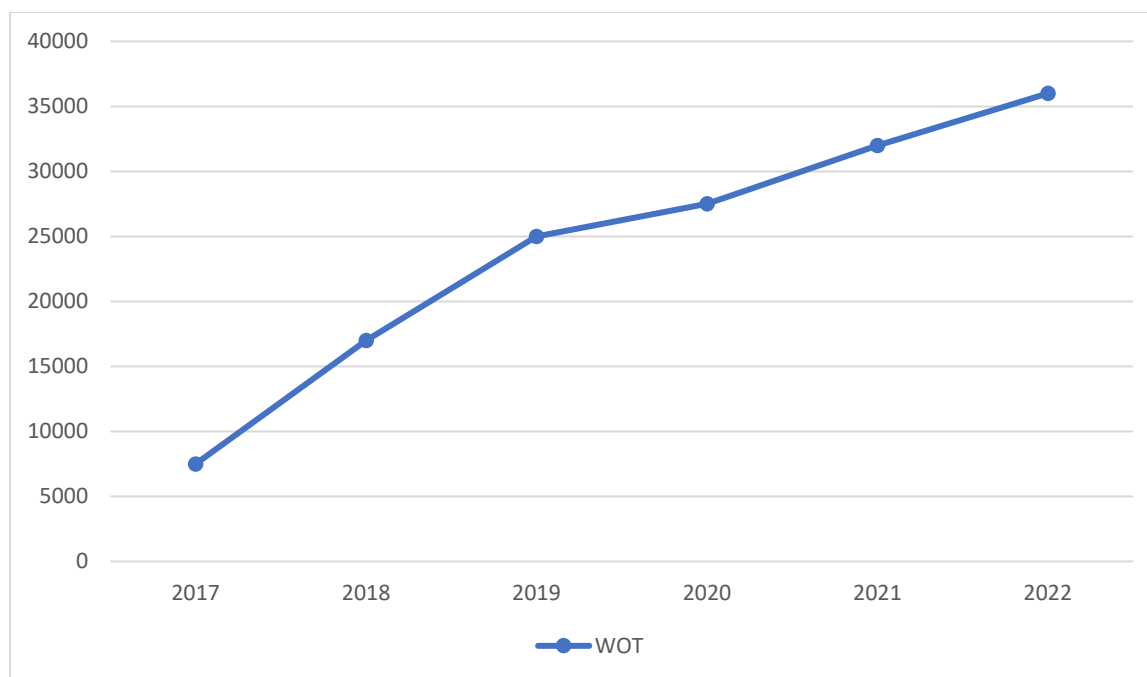
Získávání personálu do jednotek WOT je realizováno na základě teritoriálního principu. V praxi to znamená působení a výcvik vojáků v oblastech stálého působení, kde formují

samostatné jednotky. Personální jádro WOT mají představovat profesionální vojáci v rozsahu přibližně 10 %, kteří budou v rámci WOT fungovat na plný pracovní úvazek a zbylých 90 % dobrovolníci z řad obyvatelstva. V každé vojvodství by měly být situovány jednotky ve velikosti brigády (Compa 2020).

Zdroj doplňování personálu

Jak již bylo napsáno, jádro je tvořeno profesionály, kteří by měli ve výsledném složení představovat přibližně 10 % jednotek WOT. Zbytek personálu tvoří dobrovolníci z řad obyvatelstva. Specifikem jednotek WOT je, že jsou velmi úspěšné v náboru žen. V roce 2019 tvořily ženy 13 % personálu WOT (tvpworld.com 2019) a v roce 2021 se jejich podíl zvýšil na 18 %, což je vysoký podíl nejen ve srovnání s ostatními státy, ale také v porovnání vůči profesionální armádě, kde ženy tvoří jen 7,5 % vojáků (Pietrzak 2022).

Graf č.4 vývoj počtu jednotek WOT

Zdroj: vlastní, na základě dat: viz příloha č.1.

7.4.3 Výcvik jednotek WOT

Výcvik WOT je standartně dělen na čtyři fáze výcviku, které probíhají ve tříletém výcvikovém období. První fází je *Szkolenie podstawowe*, které představuje období základního výcviku a je určené pro uchazeče, kteří prozatím neměli armádou a výcvikem zkušenost. Výcvik trvá šestnáct dní a dá se absolvovat dvěma způsoby: prvním způsobem je šestnáctidenní nepřetržitý výcvik navazující na sebe a druhou možností, jak absolvovat výcvik je během víkendů, tedy osm dvoudenních výcvikových dnů. Druhou fází je *Szkolenie indywidualne*,

jedná se o selekci pro další etapy a je základem výcviku lékařské pomoci a teoretických znalostí. Třetí fází je *Szkolenie specjalistyczne*, které se zaměřuje na výcvik jednotlivce na konkrétní služební místo a čtvrtou, poslední fází je výcvik s jednotkou *Szkolenie zgrywajace pododdziały*. V této části se vojáci učí spolupracovat s jednotkou v terénu, v kterém budou jednotky působit například městský terén, horský atd. (terytorials.wp.mil.pl 2023).

Výcvik se obvykle koná o víkendech (nejméně jednou měsíčně po dobu dvou dnů ve volném čase dobrovolníků), aby se minimalizovaly nepříjemnosti spojené s nepřítomností zaměstnance teritoriálních sil v práci. Jednou za rok je nutno absolvovat výcvik v trvání 14 dní. Celkem tedy záložník absolvuje 36 dní výcviku. Aby se zaměstnavatel mohl připravit na absenci zaměstnance, má možnost nahlédnout do seznamu cvičení a výcvikových kurzů pořádaných v daném roce a připravit se tak na možnou absenci zaměstnance v zaměstnání (terytorials.wp.mil.pl 2023).

Příprava záložních důstojníků

Polské ozbrojené síly připravují své záložní důstojníky a poddůstojníky v rámci programu „*Legia Akademicka*“, který byl zaveden v roce 2017 a umožňuje studentům vysokých škol účastnit se vojenského výcviku během studia. V případě zájmu studenta o vojenskou přípravu nejprve absolvuje třicet hodin teorie, po jejich absolvování podá vojenským orgánům přihlášku a v případě přijetí se následně účastní praktické přípravy, která probíhá během letních prázdnin studentů. V současné době se program skládá ze tří modulů: základní výcvikový modul trvající 21 dní, který je zakončen zkouškou a složením přísahy, poddůstojnický výcvikový modul v délce 21 dnů, který je zakončen zkouškou a jmenováním do hodnosti desátníka v záloze a výcvikovým modulem pro důstojníky v celkové délce 47 dnů (gov.pl 2022).

7.5 Nové formy služby

Zákonem o obraně vlasti (*ustawa o obronie Ojczyzny*) byl (znovu) zaveden institut základní vojenské služby, ale v dobrovolném pojetí: *Dobrowolna zasadnicza służba wojskowa*. Ta nahradila předchozí institut přípravné služby (*Służba przygotowawcza*). Přípravná služba byla určena pro dobrovolníky, kteří ještě neměli zkušenost se službou v armádě a připravovala dobrovolníky na službu v profesionálních ozbrojených silách (Chodakowska-Kiežel 2022). Dobrovolná vojenská služba je založena na dobrovolném principu a trvá dvanáct měsíců. První měsíc výcviku je prováděn základní výcvik, který se skládá z fyzické a střelecké přípravy, ten

je pro všechny stejný. Poté následuje jedenácti měsíční výcvik u vojenské jednotky na specializaci, na kterou je voják cvičen (Gov.pl 2023).

Vzhledem k ambiciózním cílům polských ozbrojených sil, co se týká počtu vojáků, se jedná o další iniciativu, jak podpořit nábor do polských ozbrojených sil a rezervních sil. Po absolvování dobrovolné vojenské služby má absolvent přednost při náboru do profesionální vojenské služby a přednost do zaměstnání ve veřejné správě. Zároveň se mu čas, který strávil během absolvování výcviku, započítává do budoucna jako odsloužená služba (pokud půjde k armádě) nebo odpracovaný čas (pokud půjde pracovat do státní sféry). Za zmínění také stojí, že účastníci mohou ze základní vojenské služby kdykoliv vystoupit a svůj závazek tak ukončit.

Dalším rozdělením je, že nově je rezerva dělená na aktivní a pasivní oficiálně. Donedávna byl rozdíl mezi aktivní a pasivní částí rezervní komponentu znatelný pouze z definice úkolů jednotek a z toho, zda se pravidelně připravují k výkonu služby. Od roku 2022 je zavedeno oficiální dělení na aktivní část rezervy a pasivní část rezervy. Do aktivní části rezervy mohou vstoupit lidé, kteří již mají zkušenost s armádou (složili vojenskou přísahu) a v současné době nevykonávají žádný jiný druh vojenské služby. Služba v aktivní části rezervy spadá pod struktury WOT a představuje alternativu ke klasické službě ve WOT, především kvůli nižší časové náročnosti.

Polské ozbrojené síly tak cílí na bývalé vojáky z povolání nebo zaměstnance, kteří nejsou schopni kvůli svému zaměstnání udržovat požadovanou služební pohotovost. Speciální pro tyto vojáky budou v rámci WOT vytvořeny roty nižší připravenosti – *kompanie o niższej gotowości*. Voják se musí nejméně jednou za čtvrtletí účastnit výcviku ve svém volném čase v délce minimálně dvou dnů a jednou za tři roky absolvovat výcvik v trvání alespoň čtrnáct dní. Služba bude vykonávána na základě jmenování na dobu neurčitou, po minimálně třech letech služby a kladném služebním posudku může záložník zažádat o jmenování do profesionální služby (Sura 2022).

Do pasivní zálohy patří:

- osoby, které splnily určitou vojenskou kvalifikaci, ale nesložily vojenskou přísahu, ani nevykonávali vojenskou službu
- osoby, které absolvovali jakýkoliv vojenský kurz, například dvoutýdenní kurz ve WOT nebo první měsíc dobrovolné vojenské služby a nesložily vojenskou přísahu
- osoby, které splnily vojenskou přísahu, ale neúčastní se jiné vojenské služby a nemají zájem o službu v aktivní armádě.

Vojáci v pasivní záloze mohou být také povoláni na různé druhy cvičení, konkrétně se jedná o jednodenní, krátkodobé (až 30 dní bez přestávky), dlouhodobé (až 90 dní bez přestávky) a rotační, v celkové délce až 30 dnů, sloužené s přestávkami v průběhu daného kalendářního roku (Horbaczewski 2023).

8. Komparace

Tato část práce se věnuje samotnému komparativnímu zkoumání na základě vytyčených kritérií, mezi které patří vývoj struktury, personální zabezpečení, výcvik a velikost záložních komponentů.

8.1 Struktura

Základním vývojem struktury je, zda se od profesionalizace svých ozbrojených sil záložní komponent nějakým způsobem rozvíjel. U Česka a Polska vznikly aktivní části záložního komponentu schopné generovat rezervisty velmi brzo po profesionalizaci (Polsko) nebo byl převzat a modifikován již částečně rozvíjený systém (Česko a přeměna AZD, existujících od roku 2002 na oficiální AZ). Německo ponechalo systém základní vojenské služby, avšak na dobrovolném principu, zároveň se při generaci záloh spoléhá především na bývalé vojáky z povolání. Všechny tyto státy tedy strukturu aktivního záložního systému rozvíjeli. Oproti tomu Slovensko svůj záložní systém po profesionalizaci dlouho nerozvíjelo a děje se tak až v posledních letech, a i tak se jedná o velmi malé počty záložníků, neexistuje zde ucelená koncepce a zásadním problémem pro další rozvoj je chybějící legislativa.

Další částí komparace je rozdělení jednotek, v ČR jsou součástí aktivního záložního komponentu jak jednotky přidělené k útvarům, tak jednotky teritoriální, které jsou organizovány na úrovni roty. Německý systém organizace teritoriálních jednotek prochází transformací směrem k větší centralizaci, propojení jednotek a zároveň společnému výcviku. V budoucnu by tak jednotky měly být schopné vzájemně kooperovat napříč útvary a utvářet vyšší organizační struktury. Cílem je vytvořit pět pluků a 42 rot vnitřní bezpečnosti do roku 2025 (Laubenthal 2021). Jednotky polských záložních sil WOT jsou organizovány na velikost brigád. Operují jak na samostatné bázi, tak v kooperaci s aktivními ozbrojenými silami. Slovensko svoje záložní teritoriální jednotky nemá a ani nejsou prozatím plánované.

Tabulka č.4 Druhy a velikost jednotek

	Česko	Slovensko	Německo	Polsko
Teritoriální jednotky	Ano	Ne	Ano	Ano
Velikost teritoriálních jednotek	Rota	Neexistují	Rota (pluk) ⁸	Brigáda
Jednotky u útvarů	Ano	Ano	Ano	Ne
Velikost jednotek u útvarů	Prapor	Není stanoveno	Rota	Neexistují ⁹

Zdroj: vlastní.

8.2 Rekrutace personálu

V průběhu psaní této práce splňuje nastavené cíle počtu personálu v záložních silách ozbrojených sil zkoumaných států Česko, které zaznamenalo výrazný nárůst počtu AZ po změně legislativy roce 2016, která je popsána v kapitole 5.3 a Polsko, které od založení WOT zaznamenalo výrazný nárůst personálu během pouhých čtyř let. Německo se momentálně pohybuje na polovičním naplnění míst určených pro záložníky. Dostupná kapacita je 60 000, ale momentálně je obsazeno pouze 30 000 míst (Laubenthal 2021). Čísla počtu německých záložníků se v posledních pěti letech příliš nemění, nově přijaté GBO by tento trend měla změnit a počty navýšit. Slovenské zálohy utrpěly i načasováním při svém budování. Dobrovolná vojenská příprava, která funguje jako vstupní brána do aktivních záloh OS SR se během pandemie covid-19 nekonala, což vyústilo ve stagnaci počtu přijatého personálu do slovenských aktivních záloh, krátce po jeho začátku budování.

⁸Do budoucna se počítá s pěti pluky v oblasti vnitřní bezpečnosti

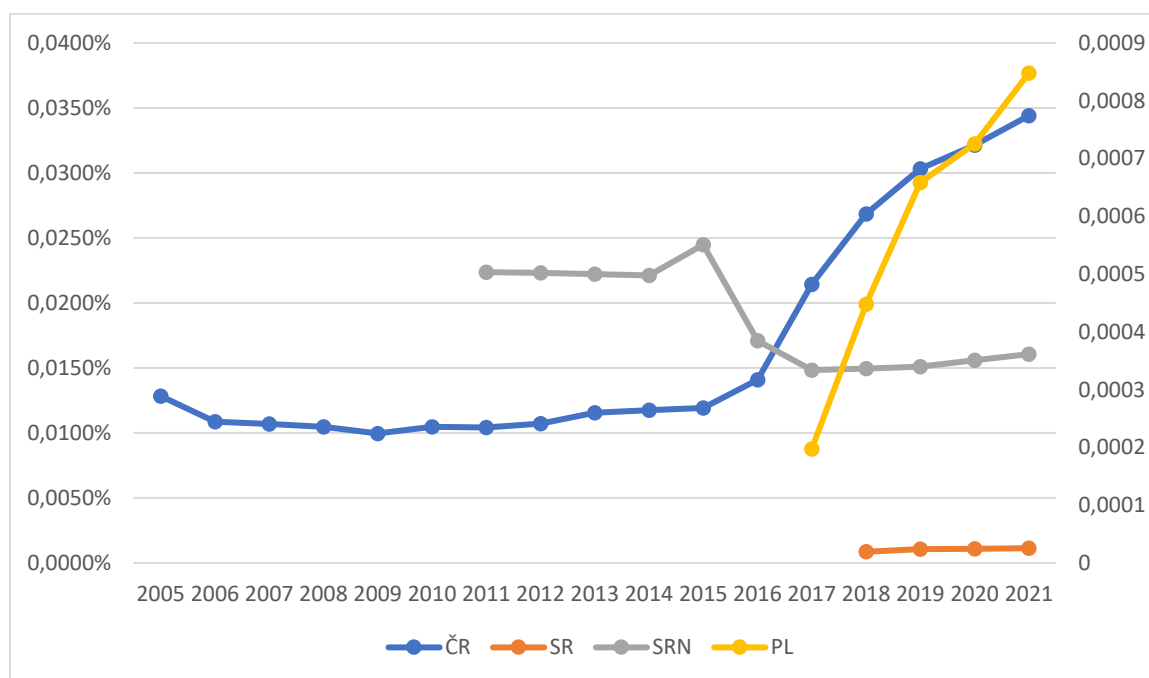
⁹V rámci NSR netvořili záložní vojáci vlastní jednotky a WOT je organizován pouze na bázi teritoriálních jednotek.

Tabulka č.5 Plnění stanovených personálních cílů

	Plní nastavené cíle?	Počet záložníků (2021)	Stanovený cíl počtu osob
Česko	Ano	3615	10 000 (2025)
Slovensko	Ne	139	1000 (2024)
Německo	Ne	30 050	(60 000 ¹⁰) 100 000 (2031)
Polsko	Ano	32 000	50 000 (2026)

Zdroj: vlastní. Na základě dat, viz příloha č.1.

Graf č. 5: Vývoj poměru procent personálu v aktivním záložním komponentu vůči populaci

Zdroj: vlastní, na základě dat: viz příloha č.1.

¹⁰ Jedná se o počet dostupných míst pro záložníky (Laubenthal 2021).

Věkové složení záložních sil

V případě organizace záložních sil na dobrovolném principu vyvstává problém vysokého věku bývalých VzP odcházejících po konci svého kontraktu s aktivní armádou do záložních sil. S přibývajícím věkem roste riziko zranění, ale také doba rekonvalescence (Rappole et al. 2017). Zranění, které by se mladému člověku díky lepším regeneračním schopnostem těla podařilo překonat, může pro starší záložníky představovat konec vojenské kariéry. Vyšší věk má i své benefity, jako například větší životní zkušenosti, které jdou ruku v ruce s větší psychickou odolností. Přesto je však pro ozbrojené síly žádoucí snažit se do svých řad přivést mladou generaci, nejen díky schopnosti lépe regenerovat a trpět méně častěji zraněními, z čehož plyne benefit udržitelnějšího stavu schopného personálu, ale také z hlediska proporčního zapojení větší části společnosti.

Ve zkoumaných státech vychází limit věku ze zániku branné povinnosti a záložníci tak mohou například při tříletém zařazení v ČR teoreticky vstoupit do záloh v 57 letech, záložní síly v USA mají věkový limit nastavený pro vstup, jedná se tedy o maximální možný věk záložníka při vstupu do záloh a je limitován délkou domluveného kontraktu. Tento věk je v USA znatelně nižší, viz tabulka níže.

Tabulka č.6 Srovnání věkových limitů mezi zkoumanými státy a záložními komponenty v USA

	ČR	SR	SRN	PL ¹¹	Army Reserve	Navy Reserve	Air Force Reserve	Marine Corps Reserve	Coast Guard Reserve	Army National Guard
Limit služby	60	50	65	60 (63)	35	39	38	28	39	35

Zdroj: vlastní, na základě dat viz příloha: č.1

¹¹ 63 let pro důstojníky a poddůstojníky

Propojení obyvatelstva s armádou

Jedním z argumentů pro ozbrojené síly založené na branné povinnosti je, že mají schopnost propojovat různé vrstvy společnosti. Služba se branně povinných týká bez ohledu na původ, vzdělání nebo rasu. Dalším podstatným prvkem povinné vojenské služby je, že propojuje civilní společnost a armádu. Zatímco povinná vojenská služba se dotýká prakticky každého občana ve státě, ať už přímo nebo zprostředkovaně, zálohy budované na dobrovolném principu jsou svojí velikostí mnohem menší a pouze záložníci-dobrovolníci se objevují v roli „*Transmigranta*“, účastníka civilního i armádního světa zároveň (Lomsky-feder, Gazit a Benari 2008). S tím počet občanů, kteří mají osobní, přímou zkušenost se službou v armádě klesá, míra propojení mezi armádou a společností je tak nižší.

Tabulka č.7 Poměr velikosti záloh vůči populaci a VzP (2021)

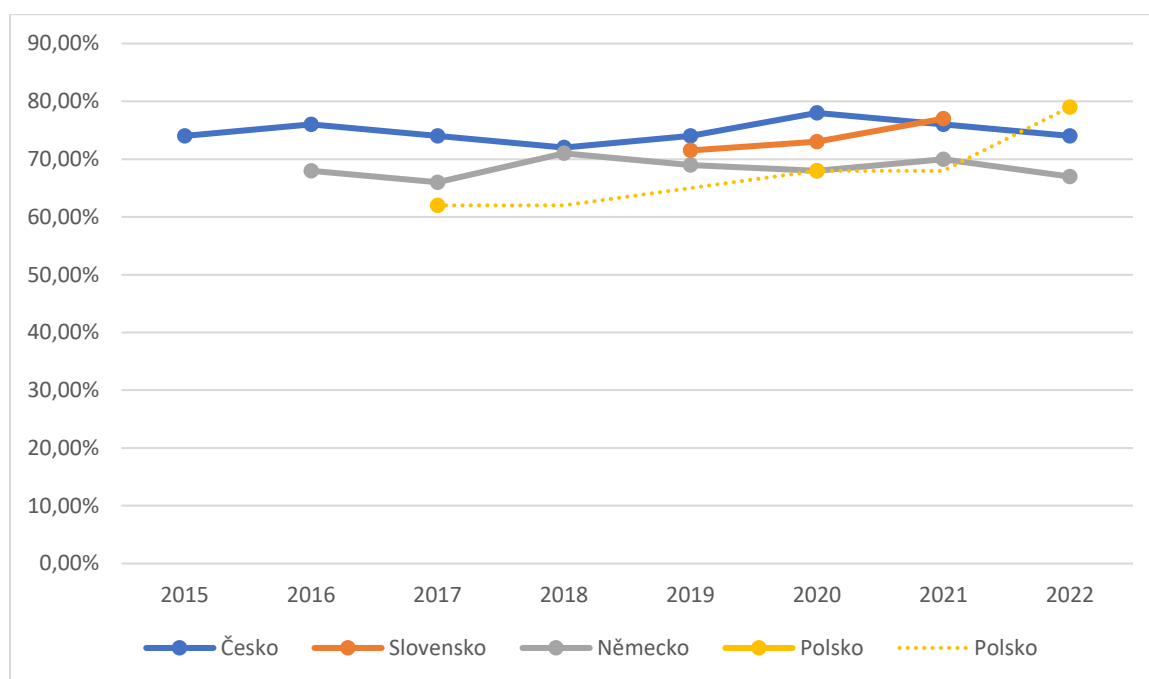
Státy	Populace v milionech	Počet záloh	Počet VzP	Počet občanů na jednoho záložníka	Počet VzP na jednoho záložníka
Česko	10,505	3615	26 928	2906	7,4
Slovensko	5,447	139	13 058	39 187	94
Německo	83,196	30 050	183 500	2768	6,1
Polsko	37,747	32 000	114 050	1180	3,5

Zdroj: vlastní.

Pro ilustraci, v roce 1995 prošlo během jednoho roku povinnou vojenskou službou v ČR 39 077 branců, na Slovensku 33 000 branců a v Německu 123 000 branců (Simon 2000). Můžeme tedy pozorovat, že propojení mezi společností a armádou čistě na základě počtů lidí, kteří mají osobní zkušenost s armádou je výrazně nižší.

Autoři Choulis, Bakaki a Böhmelt (2021) ve své studii tvrdí, že konskripční armády zvyšují podporu armády ve společnosti, pokud se ale podíváme na trend důvěry v ozbrojené síly ve zkoumaných státech, uvidíme že kromě Německa, kde se podpora pohybuje okolo stejných hodnot, důvěra v ozbrojené síly stoupá nebo se konstantě drží na vysokých hodnotách s minimálními změnami.

Graf č.: 6 Vývoj důvěry obyvatelstva v ozbrojené síly ve zkoumaných státech

Zdroj: vlastní, na základě dat: viz příloha č. 1.

Přestože důvěra v ozbrojené síly je jen jednou z proměnných určujících vztah občanské společnosti ve státě k armádě a pro úplný obraz bychom museli brát další řadu faktorů, jedná se o proměnnou, která vypovídá o podpoře ozbrojených sil z řad občanské společnosti nejvíce (Biehl 2022).

Merenda (2010) ve své práci pracuje s výpočtem, který určuje, zda se u záložních jednotek jedná o relevantní strategickou sílu. Tento výpočet je stanoven tak, že pokud aktivní záložní komponent představuje alespoň 1/10 profesionálních sil, jedná se o relevantní strategickou sílu. Autor této práce se výpočet rozhodl využít a určit tak, zda se jedná o strategickou sílu i vzhledem k času, který uplynul od Merendovy práce, výpočet zopakovat a dle toho určit, jak se rozměr záložních sil změnil u Česka a Polska a jaký je u Německa a Slovenska.

Tabulka č.8 Poměr aktivního záložního komponentu vůči aktivní armádě

	Absolutní počet záloh (2010)	Absolutní počet záloh (2021)	Absolutní počet VzP (2010)	Absolutní počet VzP (2021)	% vůči aktivní armádě (2010)	% vůči aktivní armádě (2021)
Česko	1 098	3 615	22 261	26 928	4,9	13,4
Slovensko	0	139	16 531	13 058	0	1,1
Německo ¹²	161 812	30 050	250 613	183 500	64,6	10,6
Polsko	Nedostupná data	32 000	100 000	114 050	Nedostupná data	22,6

Zdroj: vlastní.

K roku 2021 podmínku 1/10 sil splňují všechny státy s výjimkou Slovenska, které je v budování záložního komponentu stále na začátku. U všech tří zemí splňujících podmínky by tak rezervní síly měly představovat strategicky relevantní sílu. Dle plánů do budoucna by se poměr jednotek by se měl změnit ve prospěch většího poměru záloh u ČR, SRN a Slovenska (pod podmínkou, že se záložní systémy budou rozvíjet v souladu se stanovenými cíli). Polsko však v tomto případě představuje výjimku. Ta je způsobena plánovaným rozsáhlým rozšířením armády na 250 000 VzP a 50 000 jednotek WOT. Přestože se počítá i s výrazným zvýšením počtu rezervistů, nárůst VzP ho ještě převyšuje, a tím stanovuje počty v menší poměr, i když na nikterak výrazný 20 %.

8.3 Výcvik

Formát výcviku se mezi zeměmi liší. Některé volí výcvik především o víkendech, který nemá dopad na ekonomické fungování záložníka a nepředstavuje překážku v zaměstnání. Na druhou stranu se výcviku záložníci musí věnovat ve svém volném čase, který tak musí být ochotni obětovat. Dalším negativem tohoto formátu je omezený čas, který je pro výcvik dostupný, tedy výcvik je možný provádět pouze v krátkém časovém úseku. Druhou možností organizace výcviku jsou vícedenní, delší cvičení. To může představovat překážku pro záložníka (a jeho zaměstnavatele) s ohledem na jeho zaměstnání, ale umožňuje záložníkům delší,

¹² Údaje za rok zahrnují brance.

komplexnější výcvik v rámci jednoho cvičení. Tento formát ale negativně zasahuje do ekonomického života záložníků a může být tak problémový z hlediska vztahu zaměstnanec a zaměstnavatel.

Další možností je kombinace těchto dvou organizačních schémat. Výcvik probíhá v pravidelných cyklech ve volném čase záložníků během roku a poté zpravidla následuje delší cvičení, jednou nebo vícekrát do roka. Tento způsob můžeme pozorovat na případu USA. Pro příklad Army Reserve začínají stejně jako zkoumané země základním výcvikem „*Basic Combat Training*“ (BCT), který je stejný jako absolvují VzP a trvá 10 týdnů. Následně absolvují „*Advanced Individual Training*“ (AIT), během kterého jsou vojáci cvičeni na svou specializaci. Po absolvování BCT a AIT se rezervisté vracejí ke svému civilnímu povolání a cvičí dle zásady „*One weekend a month and two weeks per year*“, tedy jednou měsíčně celý víkend a jednou ročně dva týdny v kuse. Tento formát výcviku (*One weekend a month and two weeks per year*) přejalo pro své jednotky WOT Polsko.

Tabulka č.9 Formát prováděných cvičení

	Česko	Slovensko	Německo	Polsko
Formát výcviku	Delší cvičení jednou nebo vícekrát do roka	Delší cvičení jednou do roka	Cvičení především o víkendech	„ <i>One weekend a month and two weeks per year</i> “ ¹³

Zdroj: vlastní.

Standardem v ČR je několik týdnů cvičení ročně, s plánovaným přijetím nové legislativy se bude počet pravidelných cvičení zvyšovat na maximálních 12 týdnů v roce, avšak tento maximální počet týdnů míří především na dlouhodobé kurzy a standardně se nepočítá s tím, že by bylo využíváno v rámci standardního rozvrhu. Německo na oficiálních stránkách ministerstva obrany uvádí 45 500 provedených cvičení za rok 2022, avšak kromě tohoto čísla bližší informace chybí (Bundeswehr.de 2022).

Česko a Polsko provádí svůj výcvik ve tříletých cyklech, Slovensko prozatím povolává AZ jednou ročně na: „*zvyšovanie úrovne pripravenosti vojakov v zálohe na výkon mimoriadnej služby*“. Německým záložníkům by měly být k dispozici pro výcvik především víkendy.

¹³ „*One weekend a month and two weeks per year*“ je původně slogan užívaný k náboru Národní gardou v USA. Vyjadřuje počet dní strávených na cvičeních za rok.

Některá školení záložníků jsou také prováděna modulárně – tj. ve vymezených časových úsecích. Tyto školení jsou prováděna společně s VzP, pro záložníky je vyčleněno několik míst, v závislosti na možnostech.

Příprava záložních důstojníků

Jako potencionální vzorový systém pro inspiraci, v současnosti představující pravděpodobně nejefektivnější přípravu záložních důstojníků může sloužit americký systém ROTC (*Reserve Officers' Training Corps*). ROTC je program přípravy záložních důstojníků ve výcvikových střediscích přidružených k univerzitám během studia vysoké školy. V rámci studia se studenti účastní výcviku a po ukončení studia se zavazují nastoupit do aktivní služby v armádě nebo se stát důstojníky v záloze. Účastníci ROTC jsou během svého studia ze strany armády podporováni, to zejména finančně, ať už úplným proplacením školného, či jeho části nebo výdajů na učební materiály a život při studiu. Armáda tak do budoucna zajišťuje schopné a vzdělané důstojníky do svých řad (Moody 2020). Současný systém ROTC v USA produkuje nejen množství záložních důstojníků, ale také značné množství důstojníků aktivní armády, ze studentů, kteří se po absolvování vysoké školy rozhodnout pro kariéru vojáka z povolání. V roce 2020 bylo 56 % všech důstojníků nově vstupujících do aktivní armády absolventů ROTC (Manpower Data Center 2020).

V případě snahy o implementaci systému ROTC do střeoevropského prostředí narážíme na určité rozdíly, které by v případě jeho zavádění bylo nutno adresovat. Jedním z hlavních motivačních prvků ROTC je proplacení části nebo celého školného. Vzhledem k bezplatnému školství v zemích střední Evropy tento motivační prvek padá. Možnou náhradou by mohla být finanční podpora studentů při studiu, zde je ale nutno brát v potaz zvýšení ekonomických nákladů na zavedení tohoto systému.

Tabulka č.10 Možnost nasazení záložníků v zahraničí

	CZ	SR	SRN	PL
Umožňuje službu v zahraničí	Ano	Ne	Ano	Ne

Zdroj: vlastní.

V rámci působení v záloze se němečtí záložníci (s výjimkou služby pro vnitřní bezpečnost) zavazují, že jsou ochotni působit v rámci svého nasazení i v zahraničí. V České republice může být záložník nasazen v zahraničí se souhlasem. Tato nastavení sice umožňují službu v zahraničí, ale nejedná se o způsob fungování, jaký můžeme pozorovat v USA nebo VB, kde je nasazení záložních jednotek v zahraničních misích integrální součástí fungování záložního komponentu. Pro ilustraci, během zahraničních operací USA v Iráku a Afghánistánu tvořily rezervní síly až 45 % všech vyslaných sil (military.com 2013).

V prostředí zkoumaných zemí se jedná spíše o nasazení jednotlivců specialistů, Česko v roce 2022 vyslalo 14 záložníků v rámci „NATO Enhanced Forward Presence“ na Slovensku, což představovalo nejvyšší dosud nasazený počet rezervistů v rámci jednoho nasazení (Králová 2023). Pro budoucí nasazení slovenských aktivních záloh v současnosti neexistuje platná legislativa a není tak jasné, zda jejich nasazení v zahraničních operacích bude součástí fungování záložního komponentu. Polsko v momentální koncepci WOT počítá s jejich nasazením pouze na území Polské republiky a s jejich nasazením za hranicemi se nepočítá. V rámci německých záloh bylo v březnu roku 2018 z 3791 vojáků nasazených v zahraničních misích 259 rezervistů (Reservistenverband.de 2018).

8.4 Postavení záložního komponentu ve strategických dokumentech

V roce 2012, osm let po vzniku aktivních záloh v ČR byla přijata „Koncepce aktivní zálohy ozbrojených sil České republiky“. Tento strategický dokument je v českém prostředí jediným obsáhlým dokumentem, který se zabýval výhradně tématem aktivních záloh. Koncepce AZ stanovuje cíle rozvoje AZ a způsob jejich naplnění, ukotvuje postavení AZ v systému zajišťování obrany ČR a stanovuje cíle budoucího směřování českých AZ.

Bohužel, tento strategický dokument je v současnosti jediným svého typu. Přestože rozvoj aktivních záloh v české republice probíhá v pozitivním duchu, koncepčně je jejich

směřování dalším strategickým dokumentem neukotvené. Ostatní strategické dokumenty se aktivním zálohám věnují spíše okrajově a na koncepci aktivní zálohy nebylo dosud navázáno.

Slovensko ve svých strategických dokumentech adresuje záležitosti ohledně aktivních záloh velmi okrajově. Zmíněny jsou v bílé knize z roku 2016, a také v dlouhodobém výhledu pro obranu 2035, nicméně jsou zmíněny pouze v pár větách a rozhodně se nedá hovořit o jejich ukotvení v obranném systému slovenských ozbrojených sil. Jejich budoucí podoba je nejdětalněji navrhnutá v novele zákona o branné povinnosti, která nicméně nebyla v době psaní této práce přijata a je otázkou, zda se tak stane v budoucnosti a pokud ano, tak v jaké podobě.

Německému záložnímu komponentu je ze zkoumaných států věnována ve strategických dokumentech největší pozornost. Jak již bylo zmíněno, se zrušením povinné vojenské služby v roce 2011 byla nahrazena koncepce z roku 2003 „*Die Konzeption für die Reservisten und Reservistinnen der Bundeswehr*“ novou koncepcí „*Konzeption der Reserve*“, na kterou navázala v roce 2019 „*Strategie der Reserve*“, která aktualizuje předchozí koncepci a nastavuje výhled do roku 2032. Záložnímu komponentu byly tak po deseti letech od zrušení povinné vojenské služby věnovány již dva obsáhlé strategické dokumenty. Přestože je strategické směřování rezervního komponentu v rámci Bundeswehru koncepčně aktivně a obsáhle řešeno, reálný stav podoby fungování rezervního komponentu je stále poloviční naplnění personálu a nedostatek materiálního zabezpečení a adekvátního výcviku (Stuttgarter-zeitung.de 2023).

Polské WOT jsou v „*Koncepcja Obronna Rzeczypospolitej Polskiej*“ uváděny jako pátý druh ozbrojených sil. Samotnému WOT se věnuje „*Koncepcja Obrony Terytorialnej Jako Obywatelskiego Komponentu Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej*“, která uvádí základní strategická východiska pro budování WOT.

Závěr

Práce zkoumala proces vývoje a podobu aktivní části záložních systémů po proběhlé profesionalizaci ozbrojených sil v České republice, Slovenské republice, Spolkové republice Německo a Polské republice. Zkoumané státy vybudovaly své záložní systémy na principu dobrovolnosti, kdy k naplnění početních stavů záložních sil využívají kombinaci bývalých vojáků z povolání a dobrovolníků z řad civilního obyvatelstva, kteří procházejí základním výcvikem a následně své schopnosti udržují na pravidelných cvičeních.

Téma práce je v akademické a společenské debatě, i přes klíčovou roli jenž zálohy připravené v případě potřeby k nasazení v ozbrojených silách založených na dobrovolnosti představují, stále opomíjené. Akademická debata se stále soustředí spíše na vojáky z povolání nebo na procesy transformace ozbrojených sil, než na samotnou podobu vzniklých záložních systémů a organizace záložních sil po transformaci.

V práci byly popsány vývoje záložních systémů od jejich vzniku až do současnosti, následně způsob rekrutace a retence personálu, velikostí aktivního záložního komponentu a formy základního a navazujícího výcviku. V druhé části práce bylo následně provedeno srovnání popsaných záložních komponentů.

Zkoumané státy své záložní síly po provedených profesionalizacích organizují na dobrovolném principu. To znamená, že pro naplnění záložních sil již více nespolehají na povinnou vojenskou službu a brance, ale na dobrovolníky kteří se pohybují na volném trhu práce. Ti tak během svého zařazení v zálohách stále zůstávají ve své profesi. Pravidelných cvičení se dle organizace výcviku účastní buď během svého volného času, především o víkendech nebo na delších cvičeních, která zasahují do pracovního života záložníka. Za absenci zaměstnance při jeho účasti na cvičeních je následně zaměstnavatel kompenzován.

Česká republika profesionalizovala svoji armádu jako první země a její záložní komponent se tak vyvíjel nejdelší dobu. Jednotky se dělí na teritoriální a přidělené k útvarům. K dosažení příznivého trendu personálního naplnění AZ pomohla především změna legislativy, která přišla v roce 2016. Výcvik AZ probíhá v rámci vícedenních cvičení a za absenci záložníků jsou zaměstnavatelé finančně kompenzováni. Přetrvávajícím problémem českých AZ je vysoký průměrný věk záložníků, který je jednou z nevýhod organizace záloh na dobrovolném principu.

Slovenský záložní systém trpí především absencí schválené legislativy. Jeho rozvoj začal oproti ostatním zkoumaným státům později, až čtrnáct let po proběhlé profesionalizaci

ozbrojených sil a jeho rozvoj probíhá ve velmi malých počtech, v současné době má pouze lehce přes sto členů.

Německé záložní síly trpí nedostatkem personálního naplnění i materiálu. Snahou o získání dalšího personálu je nedávno přijaté základní určení pro zařazení (GBO). S tím nicméně opět vyvstává otázka vysokého věku rezervistů, kteří po skončení kontraktu s aktivní armádou budou zařazeni do rezervy. Cvičení jsou prováděna pouze na dobrovolném základě a nedořešená stále zůstává otázka kompenzací zaměstnavatelů.

Polský systém WOT je viditelně inspirován systémem Národních Gard z USA. Mezi shodné ukazatele patří stejný počet dnů na cvičení v roce pro rezervisty a stejný systém organizace výcviku. Dalším shodným prvkem je organizace WOT na teritoriálním principu. Po zániku NSR nemá polský rezervní komponent rezervisty u útvarů, čímž se od ostatních zkoumaných států odlišuje.

Všechny státy s výjimkou Slovenska, které je ve velmi rané fázi budování, považují dle svých strategických dokumentů záložní síly za důležitou součást ozbrojených sil. Přestože česká koncepce aktivních záloh nebyla od roku 2012 aktualizována, záložní komponent se rozvíjí a v současné době je chystána další změna legislativy, což ukazuje politickou vůli komponent dále rozvíjet. Německým záložním silám je věnován prostor hned ve dvou obsáhlých strategických dokumentech od proběhlé profesionalizace v roce 2011. Polské WOT jsou v rámci strategické koncepce ozbrojených sil Polska vnímány jako pátá část ozbrojených sil.

Téma bude v budoucnu nabývat i vzhledem k turbulentním změnám v bezpečnostním prostředí stále více na významu. Další zkoumání by se mohlo zaměřit na kauzální faktory ovlivňující podobu rezervních systémů, jako například geografie nebo ekonomická síla zkoumaných zemí nebo také na demografii a její dopady na budoucí nábor personálu.

Seznam použité literatury

Knihy a články v odborných časopisech

AJANGIZ, Rafael, 2002. The European farewell to conscription?. *Comparative Social Research* [online]. 20, 307-333 [cit. 2023-01-05]. ISBN 0762308362. ISSN 0195-6310. Dostupné z: doi:10.1016/S0195-6310(2002)20

Armed forces and society [online], 2011. Los Angeles, CA: Sage Publications, Ltd, 37(2) [cit. 2023-01-10]. ISSN 0095-327X. Dostupné z: <https://journals.sagepub.com/toc/afsa/37/2>

BEN-ARI, Eyal a Edna LOMSKY-FEDER, 2011. Epilogue: Theoretical and Comparative Notes on Reserve Forces. *Armed Forces & Society* [online]. 37(2), 361-371 [cit. 2022-11-20]. ISSN 0095-327X. Dostupné z: doi:10.1177/0095327X10396652

BIEHL, Heiko, 2022. Just Paying Lip Service? Public Trust and Public Support for Armed Forces in Germany. *Armed forces and society* [online]. Sage, 95327 [cit. 2023-01-15]. ISSN 0095-327X. Dostupné z: doi:10.1177/0095327X211043917

BOENE, Bernard, 2009 Shifting to All-Volunteer Armed Forces in Europe: Why, How, With What Effects?. *Forum Sociológico* [online]. 19, 49-60 [cit. 2023-01-05]. Dostupné z: <https://doi.org/10.4000/sociologico.347>

CATIGNANI, Sergio, Nir GAZIT a Eyal BEN-ARI, 2021. Introduction to the Armed Forces & Society Forum on Military Reserves in the “New Wars”. *Armed Forces & Society* [online]. 47(4), 607-615 [cit. 2023-01-15]. ISSN 0095-327X. Dostupné z: doi:10.1177/0095327X21996220

COMPA, Tadeusz, 2020. Wojska Obrony Terytorialnej i Narodowe Siły Rezerwowe w systemie obrony Rzeczypospolitej Polskiej. *Facta Simonidis* [online]. (13), 79-98 [cit. 2023-01-15]. ISSN 1899-3109. Dostupné z: doi:10.1177/0095327X21996220

CORUM, James Sterling, 2014. Taking an Army from Dictatorship to Democracy: Lessons Learned by the Bundeswehr in Absorbing the East German Army. *Eesti sõjaajaloo aastaraamat* [online]. TLU Institute of Estonian Language and Culture, 4(1), 13-37 [cit. 2022-04-13]. ISSN 2228-0669. Dostupné z: <https://www.ceeol.com/search/article-detail?id=496258>

DANDEKER, Christopher, 1994. New Times for the Military: Some Sociological Remarks on the Changing Role and Structure of the Armed Forces of the Advanced Societies. *The British journal of sociology* [online]. LONDON: Routledge Journals for the London School of

Economics and Political Science, 45(4), 637-654 [cit. 2023-01-10]. ISSN 0007-1315. Dostupné z: doi:10.2307/591887

EDMUNDS, Timothy, 2006. What are armed forces for? The changing nature of military roles in Europe. *International affairs* (London) [online]. Oxford, UK: Blackwell Publishing Ltd, 82(6), 1059-1075 [cit. 2022-11-25]. ISSN 0020-5850. Dostupné z: doi:10.1111/j.1468-2346.2006.00588.x

FRIEDMAN, Milton, 1967. "Why Not a Voluntary Army?". *New Individualist Review* [online]. Liberty Fund, (4), 3-9 [cit. 2023-01-05]. Dostupné z: <https://miltonfriedman.hoover.org/internal/media/dispatcher/214337/full>

GARFINKEL, Michelle R., 1990. The Role of the Military Draft in Optimal Fiscal Policy. *Southern economic journal* [online]. CHAPEL HILL: Southern Economic Association and the University of North Carolina at Chapel Hill, 56(3), 718-731 [cit. 2023-01-16]. ISSN 0038-4038. Dostupné z: doi:10.2307/1059372

GOLDMAN, Emily a Leo J. BLANKEN. *The economic foundations of military power* [online]. Ridgway Working Group, 2006 [cit. 2023-02-01]. Dostupné z: <https://www.files.ethz.ch/isn/21806/GoldmanBlanken.pdf>

GRIFFITH, James a Eyal BEN-ARI, 2021. Reserve Military Service: A Social Constructionist Perspective. *Armed forces and society* [online]. Los Angeles, CA: SAGE Publications, 47(4), 635-660 [cit. 2022-11-25]. ISSN 0095-327X. Dostupné z: doi:10.1177/0095327X20917165

HALTINER, Karl a Tibor SZVIRCSEV TRESCH, 2008. European civil–military relations in transition: The decline of conscription. *Armed Forces and Conflict Resolution: Sociological Perspectives* [online]. Emerald Group Publishing Limited, 7, 165-182 [cit. 2022-11-25]. ISBN 9781848551220. ISSN 1572-8323. Dostupné z: doi:10.1016/S1572-8323(08)07010-0

CHOULIS, Ioannis, Zorzeta BAKAKI a Tobias BÖHMELT, 2021. Public Support for the Armed Forces: The Role of Conscription. *Defence and peace economics* [online]. ABINGDON: Routledge, 32(2), 240-251 [cit. 2023-01-05]. ISSN 1024-2694. Dostupné z: doi:10.1080/10242694.2019.1709031

JANOWITZ, Morris, 1980. Observations on the Sociology of Citizenship - Obligations and Rights. *Social forces* [online]. CHAPEL HILL: Univ North Carolina Press, 59(1), 1-24 [cit. 2023-01-02]. ISSN 0037-7732. Dostupné z: doi:10.2307/2577830

JANOWITZ, Morris, 1972. The decline of the mass army. *Military Review* [online]. 522, 10-16 [cit. 2023-01-02]. Dostupné z: <https://www.armyupress.army.mil/Portals/7/military-review/Archives/English/50th-Anniversary/50th-Janowitz/the-mass-army.pdf>

JANOWITZ, Morris, 1971. *The Professional Soldier: A Social and Political Portrait*. New York: Free Press.

JANOWITZ, Morris a Charles MOSKOS, 1974. Racial Composition in the All-Volunteer Force. *Armed forces and society* [online]. Thousand Oaks, CA: Inter-University Seminar on Armed Forces & Society, 1(1), 109-123 [cit. 2023-01-02]. ISSN 0095-327X. Dostupné z: doi:10.1177/0095327X7400100107

JEHN, Christopher a Zachary SELDEN, 2002. The End of Conscription in Europe?. *Contemporary economic policy* [online]. Oxford, UK: Blackwell Publishing Ltd, 20(2), 93-100 [cit. 2023-01-02]. ISSN 1074-3529. Dostupné z: doi:10.1093/cep/20.2.93

KOCH, Thomas a Javier BIRCHENALL, 2016. Taking versus taxing: an analysis of conscription in a private information economy. *Public choice* [online]. New York: Springer US, 167(3-4), 177-199 [cit. 2023-01-16]. ISSN 0048-5829. Dostupné z: doi:10.1007/s11127-016-0334-7

KOMÁREK, Jaroslav, 2014. Úskalí profesionalizace Armády České republiky. *Vojenské rozhledy* [online]. University of Defence – Centre for Security and Military Strategic Studies, 23(4), 75-87 [cit. 2022-03-29]. ISSN 1210-3292.

KOSNIK, Matthew, 2017. Conscription in the twenty-first century: Do reinforcements equal security?. *Comparative strategy* [online]. New York: Routledge, 36(5), 457-467 [cit. 2023-01-15]. ISSN 0149-5933. Dostupné z: doi:10.1080/01495933.2017.1379839

KŘÍŽ, Zdeněk, 2018. German Military Transformation. *Vojenské rozhledy* [online]. University of Defence - Centre for Security and Military Strategic Studies, 27(3), 47-62 [cit. 2023-01-16]. ISSN 1210-3292. Dostupné z: doi:10.3849/2336-2995.27.2018.03.047-062

KUČERA, Tomáš, 2011. Transformace německých ozbrojených sil po konci studené války. *Obrana a strategie* [online]. Univerzita Obrany, 2011(2), 29 [cit. 2023-01-16]. ISSN 1214-6463. Dostupné z: doi:10.3849/1802-7199.11.2011.02.029-048

LASCONJARIAS, Guillaume, 2013. Send the Reserve!: New Ways to Support NATO through Reserve Forces. Rome: NATO Defense College. ISSN 2076-0949. Dostupné také z: <http://www.jstor.org/stable/resrep10436>

LEE, Dwight a Richard MCKENZIE, 1992. Reexamination of the Relative Efficiency of the Draft and the All-Volunteer Army. *Southern economic journal* [online]. CHAPEL HILL: Southern Economic Association and the University of North Carolina at Chapel Hill, 58(3), 644-654 [cit. 2023-01-16]. ISSN 0038-4038. Dostupné z: doi:10.2307/1059832

LOMSKY-FEDER, Edna, Nir GAZIT a Eyal BEN-ARI, 2008. Reserve Soldiers as Transmigrants. *Armed forces and society* [online]. Los Angeles, CA: Sage Publications, 34(4), 593-614 [cit. 2022-11-25]. ISSN 0095-327X Dostupné z: doi:10.1177/0095327X07312090

LOWE, Miranda Summers, 2019. The Gradual Shift to an Operational Reserve: Reserve Component Mobilizations in the 1990s. *Military review* [online]. U.S. Army CGSC, 99(3), 119-126 [cit. 2022-11-25]. ISSN 0026-4148. Dostupné z: <https://www.armyupress.army.mil/Journals/Military-Review/English-Edition-Archives/May-June-2019/Summers-Lowe-Reserve-1990s/>

MJØSET, Lars a Stephen HOLDE, 2002a. Introduction: The Comparative Study of Conscription in the Armed Forces. In: *Comparative Social Research* [online]. 20. Bingley: Emerald Group Publishing Limited, 20, xiii-xix [cit. 2023-01-05]. ISBN 978-0-76230-836-1. ISSN 0195-6310. Dostupné z: doi:10.1016/S0195-6310(2002)20

MJØSET, Lars a Stephen HOLDE, 2002b. Killing for the state, dying for the nation: An introductory essay on the life cycle of conscription into Europe's armed forces. *Comparative Social Research* [online]. 20, 3-94 [cit. 2023-01-05]. ISBN 0762308362. ISSN 0195-6310. Dostupné z: doi:10.1016/S0195-6310(2002)20

MØLLER, Bjørn, 2002. Conscription and its alternatives. *Comparative Social Research* [online]. 20, 277-305 [cit. 2023-01-05]. ISBN 0762308362. ISSN 0195-6310. Dostupné z: [https://www-emerald-com.ezproxy.is.cuni.cz/insight/publication/doi/10.1016/S0195-6310\(2002\)20](https://www-emerald-com.ezproxy.is.cuni.cz/insight/publication/doi/10.1016/S0195-6310(2002)20)

MOSKOS, Charles, 2005. A New Concept of the Citizen-Soldier. *Orbis (Philadelphia)* [online]. Greenwich: Elsevier Inc, 49(4), 663-676 [cit. 2023-01-16]. ISSN 0030-4387. Dostupné z: doi:10.1016/j.orbis.2005.07.010

O'HANLON, Michael E., 2009. Who Will Fight For Us?. *Orbis (Philadelphia)* [online]. Greenwich: Elsevier Inc, 53(3), 405-418 [cit. 2023-01-16]. ISSN 0030-4387. Dostupné z: doi:10.1016/j.orbis.2009.04.008

OI, Walter Y, 1967. The Economic Cost of the Draft. The American economic review [online]. Menasha, Wis: The American Economic Association, 57(2), 39-62 [cit. 2023-01-16]. ISSN 0002-8282. Dostupné z: <https://www.jstor.org/stable/1821607>

PERNICA, Bohuslav, 2007. Profesionalizace ozbrojených sil: trendy, teorie a zkušenosti. Praha: Ministerstvo obrany České republiky, 247 s. ISBN 978-80-7278-381-6.

POUTVAARA, Panu a Andreas WAGENER, 2011. Ending Military Conscription. CESifo DICE Report [online]. 09(2), 36-43 [cit. 2022-11-25]. ISSN 1613-6373. Dostupné z: <https://www.econstor.eu/handle/10419/167036>

POUTVAARA, Panu a Andreas WAGENER, 2007. To draft or not to draft? Inefficiency, generational incidence, and political economy of military conscription. European Journal of Political Economy [online]. Elsevier B.V, 23(4), 975-987 [cit. 2023-01-16]. ISSN 0176-2680. Dostupné z: doi:10.1016/j.ejpoleco.2006.12.001

RAPPOLE, Catherine, Tyson GRIER, Morgan K. ANDERSON, Veronique HAUSCHILD a Bruce H. JONES, 2017. Associations of age, aerobic fitness, and body mass index with injury in an operational Army brigade. Journal of science and medicine in sport [online]. Australia: Elsevier, 20, 45-50 [cit. 2023-04-20]. ISSN 1440-2440. Dostupné z: doi:10.1016/j.jsams.2017.08.003

ROSS, Thomas W., 1994. Raising an Army: A Positive Theory of Military Recruitment. The Journal of law & economics [online]. CHICAGO: The University of Chicago Press, 37(1), 109-131 [cit. 2023-01-16]. ISSN 0022-2186. Dostupné z: doi:10.1086/467308

SIMON, Jeffrey, 2000. Transforming the Armed Forces of Central and East Europe. In: Strategic Forum [online]. 172. Institute for National Strategic Studies National Defense University [cit. 2023-04-21]. Dostupné z: <https://apps.dtic.mil/sti/pdfs/ADA394711.pdf>

SIU, Henry E., 2008. The fiscal role of conscription in the U.S. World War II effort. Journal of monetary economics [online]. AMSTERDAM: Elsevier B.V, 55(6), 1094-1112 [cit. 2023-01-16]. ISSN 0304-3932. Dostupné z: doi:10.1016/j.jmoneco.2008.07.005

STACHOWSKI, Marcin, 2017. Koncepcja Wojsk Obrony Terytorialnej jako piątego rodzaju Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej (materiał dyskusyjny). Bezpieczeństwo. Teoria i Praktyka [online]. AFM Publishing House, (3), 51-61 [cit. 2022-12-05]. ISSN 1899-6264. Dostupné z: <https://www-ceeol-com.ezproxy.is.cuni.cz/search/article-detail?id=608724>

TURCZYŃSKI, Paweł, 2011. Polish army after three years of professionalisation. Psychologicke a sociologické aspekty podpory a pomoci personalu v nasadeni [online]. 203-208 [cit. 2022-07-01]. Dostupné z:

https://www.researchgate.net/publication/282778984_Polish_army_after_three_years_of_professionalisation

URBANÍK, David, 2015. Konec prezenční vojenské služby v Evropě a jeho dopad na oblast krizového řízení. Ochrana & Bezpečnost [online]. Praha, IV (1) [cit. 2022-11-25]. ISSN 1805-5656. Dostupné z: http://ochab.ezin.cz/O-a-B_2015_A/2015_A_05_urbanik.pdf

USIAK, Jaroslav a Erik GORNER, 2018. Military recruitment model for armed forces of small states and middle powers. Revista UNISCI [online]. Madrid: Research Unit on International Security and Cooperation, 2018(46), 197-218 [cit. 2023-01-16]. ISSN 2386-9453. Dostupné z: doi:10.5209/RUNI.58607

WARNER, John a Sebastian NEGRUSA, 2005. Evasion costs and the theory Of conscription. Defence and peace economics [online]. ABINGDON: Taylor and Francis Ltd, 16(2), 83-100 [cit. 2023-01-16]. ISSN 1024-2694. Dostupné z: doi:10.1080/10242690500083626

WEITZ, Richard, 2007. The Reserve Policies of Nations: A Comparative Analysis. Strategic Studies Institute, US Army War College. ISBN 1-58487-304-3.

WILLIAMS, Cindy, 2005. From Conscripts to Volunteers. Naval War College review [online]. Naval War College Press, 58(1), 35-62 [cit. 2023-01-02]. ISSN 0028-1484. Dostupné z: <https://www.jstor.org/stable/26394155>

Webové stránky a online články

Active Component Enlisted Accessions, Enlisted Force, Officer Accessions, and Officer Corps Tables: Appendix B, 2020. Defense Manpower Data Center. Dostupné také z:

[https://prhome.defense.gov/Portals/52/Documents/POPREP/appendixb%20\(1\).pdf?ver=OGIpMnLKcX0sAlZwDTkdlQ%3D%3D](https://prhome.defense.gov/Portals/52/Documents/POPREP/appendixb%20(1).pdf?ver=OGIpMnLKcX0sAlZwDTkdlQ%3D%3D)

Aktivnizaloha.army.cz. Aktivní záloha ozbrojených sil České republiky: Aktivní záloha (AZ) [online]. [cit. 2023-01-16]. Dostupné z: <https://aktivnizaloha.army.cz/>

Auftrag der Reserve, 2022. Bundeswehr.de [online]. Bundeswehr [cit. 2023-04-21]. Dostupné z: <https://www.bundeswehr.de/de/ueber-die-bundeswehr/die-reserve-der-bundeswehr/auftrag-der-reserve-der-bundeswehr>

Berufung statt Beruf – der Reserveoffizier. Bundeswehr.de [online]. [cit. 2023-04-20]. Dostupné z: <https://www.bundeswehr.de/de/organisation/heer/aktuelles/berufung-statt-beruf-der-reserveoffizier-273654>

Bundeswehr.de, 2021. Pilotprojekt: Freiwilliger Wehrdienst im Heimatschutz: Dein Jahr für Deutschland. *Bundeswehr.de* [online]. 13.04.2021 [cit. 2023-01-11]. Dostupné z: <https://www.bundeswehr.de/de/ueber-die-bundeswehr/die-reserve-der-bundeswehr/reservist-werden-in-der-bundeswehr-/territoriale-reserve/pilotprojekt-freiwilliger-wehrdienst-im-heimatschutz->

ČTK, 2022. Armáda chce mít v roce 2030 v aktivní záloze 10.000 vojáků, nyní jich je 4061. *Ceskenoviny.cz* [online]. [cit. 2023-02-02]. Dostupné z: <https://www.ceskenoviny.cz/zpravy/armada-chce-mit-v-roce-2030-v-aktivni-zalozke-10-000-vojaku-nyni-jich-je-4061/2270385>

DANDA, Oldřich, 2022. Zájem o vstup do záloh je po ruské invazi desetkrát vyšší. *Novinky.cz* [online]. [cit. 2023-03-21]. Dostupné z: <https://www.novinky.cz/clanek/domaci-zajem-o-vstup-do-zaloh-je-po-ruske-invazi-desetkrat-vyssi-40388715>

Defence Expenditure of NATO Countries (2014-2021): Pres Release [online], 2021. Brusel: Public diplomacy division, 16 s. [cit. 2023-04-20]. Dostupné z: https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2021/6/pdf/210611-pr-2021-094-en.pdf

Der Möglichmacher – als Reservist in Mali, 2018. *Reservistenverband.de: die reserve* [online]. Wir sind die Reserve [cit. 2023-01-11]. Dostupné z: <https://www.reservistenverband.de/magazin-die-reserve/der-moeglichmacher-als-reservist-in-mali/>

Die Grundausbildung der Bundeswehr: ein Überblick, 2023. Bundeswehr.de [online]. [cit. 2023-04-20]. Dostupné z: <https://www.bundeswehr.de/de/ueber-die-bundeswehr/dienstgrade-laufbahnen-bundeswehr/grundausbildung-bundeswehr>

Dobrowolna zasadnicza służba wojskowa, b.r. In: *Gov.pl* [online]. Ministerstwo Obrony Narodowej [cit. 2023-01-29]. Dostupné z: <https://www.gov.pl/web/obrona-narodowa/dla-ochotnika>

GLIŃSKA, Paulina a Tadeusz WRÓBEL, 2019. Reserves Win Wars. In: *Polska zbrojna* [online]. [cit. 2022-12-20]. Dostupné z: <https://www.polska-zbrojna.pl/home/articleshow/29742?t=Reserves-Win-Wars>

HORBACZEWSKI, Robert, 2023. Rezerwa pasywna i aktywna, ta ostatnia częściej ma być szkolona. In: Prawo.pl [online]. [cit. 2023-01-29]. Dostupné z:

<https://www.prawo.pl/samorzad/rezerwa-aktywna-i-pasywna-powolanie-rezerwisty-na-cwiczenia,515091.html>

HUTKO, Dominik, 2022. Aktivne zálohy sú naďalej pasívne. Na dobrovoľnú vojnu sa ľudia nehrnú. In: Pravda.sk [online]. [cit. 2023-01-02]. Dostupné z:

<https://spravy.pravda.sk/domace/clanok/615224-aktivne-zalohy-su-nadalej-pasivne-na-dobrovolnu-voynu-sa-ludia-nehrnu/>

CHODAKOWSKA-KIEŻEL, Edyta, 2022. Zostań żołnierzem w 2022 roku!. In: WrotaPodlasia.pl [online]. [cit. 2023-01-23]. Dostupné z:

<https://www.wrotaPodlasia.pl/pl/wiadomosci/komunikaty/zostan-zolnierzem-w-2022-roku.html>

KOLSKI, Artur, 2022. Problemy WOT. Fakty i mity. „Pieszczoach” władzy (1). In: Portal-mundurowy.pl [online]. [cit. 2023-01-02]. Dostupné z:

<https://portalmundurowy.pl/index.php/component/k2/item/15837-problemy-wot-fakty-i-mity-pieszczoach-wladzy-1>

KRÁLOVÁ, Zuzana, 2023. Nové zkušnosti, služba v mezinárodním prostředí i nová přátelství. To vše nabízí zahraniční operace vojákům AZ. Mise.army.cz [online]. [cit. 2023-02-28]. Dostupné z: <https://mise.army.cz/aktualni-mise/slovensko/zpravodajstvi/nove-zkusenosti-služba-v-mezinarodnim-prostredi-i-nova-pratelstvi--to-vse-nabizi-zahranicni-operace-vojakum-az-241804/>

KUTHAN, Pavel. *Historie a vývoj Aktivní zálohy* [online]. 2015 [cit. 2023-01-10]. Dostupné z: <https://www.ozbrojeneslozky.cz/autor/pavel-j-kuthan>

LAUBENTHAL, Markus, 2021. Beauftragte für Reservistenangelegenheiten: Interview: „11 Fragen, 11 Antworten zur Reserve“. Bundeswehr.de [online]. [cit. 2022-11-11]. Dostupné z:

<https://www.bundeswehr.de/de/ueber-die-bundeswehr/die-reserve-der-bundeswehr/organisation-der-reserve-der-bundeswehr/beauftragte-fuer-reservistenangelegenheiten>

Legia Akademicka, 2022. Gov.pl [online]. Ministerstwo Obrony Narodowej [cit. 2023-04-20]. Dostupné z: <https://www.gov.pl/web/obrona-narodowa/legia-akademicka>

MOODY, Josh, 2020. What ROTC Programs Are and How They Work: ROTC programs assist students through college in exchange for military service after graduation. Usnews.com [online]. [cit. 2023-04-20]. Dostupné z: <https://www.usnews.com/education/best-colleges/what-rotc-programs-are-and-how-they-work>

National Guard: Service in the War on Terror, b.r. In: Military.com [online]. [cit. 2023-01-18]. Dostupné z: <https://www.military.com/national-guard-birthday/national-guard-service-in-the-war-on-terror.html>

Chapter 12: Host Nation Support: Definition, 1997. Nato.int [online]. Nato logistics handbook [cit. 2023-04-11]. Dostupné z: <https://www.nato.int/docu/logi-en/1997/lo-1204.htm>

OLVER, Rob, 2021. How Germany Is Expanding Its Home Reserves. In: Forces.net [online]. [cit. 2023-01-02]. Dostupné z: <https://www.forces.net/news/how-germany-expanding-its-home-reserves>

PAŠTĚKA, Hynek, 2022. Obrana dostane rekordní rozpočet, problémem je ale vysoká inflace. Přes miliardu ukrojí i drahé energie. Lidovky.cz [online]. [cit. 2023-03-21]. Dostupné z: https://www.lidovky.cz/domov/armada-obrana-cesko-bezpecnost-technologie-vydaje-inflace-penize-hdp-nato.A221117_143927_in_domov_rkj

PIETRZAK, Marek, 2022. 600 ochotników wstępuje do Wojsk Obrony Terytorialnej. In: Wojska Obrony Terytorialnej [online]. [cit. 2023-01-20]. Dostupné z: <https://media.terytorialsi.wp.mil.pl/informacje/730879/600-ochotnikow-wstepuje-do-wojsk-obrony-terytorialnej>

PONCAROVÁ, Jana, 2020. Armáda přibírá nové záložáky. Přezbrojení Aktivní zálohy ale zpomalilo. In: Armádní noviny [online]. [cit. 2023-01-15]. Dostupné z: <https://www.armadninoviny.cz/armada-pribira-nove-zalozaky-prezbrojeni-aktivni-zalohy-ale-zpomaliloc2a0.html>

Průvodce vojáka v záloze [online], 2016. Ministerstvo Obrany [cit. 2023-01-10]. Dostupné z: https://www.vavyskov.cz/sites/default/files/field/media/pruvodce_vojaka_v_zaloze_-_stav_3.8.2016.pdf

Regrutacia.sk: Aktivne zálohy. *Regrutacia.sk: Ozbromené sily Slovenskej republiky* [online]. [cit. 2023-01-02]. Dostupné z: <https://www.regrutacia.sk/114-sk/aktivne-zalohy/>

Regrutacia.sk: Dobrovoľná vojenská príprava. *Regrutacia.sk* [online]. Ozbrojené Sily Slovenskej republiky [cit. 2022-07-01]. Dostupné z: <https://www.regrutacia.sk/113-sk/dobrovolna-vojenska-priprava/>

Reservistenverband: Bundeswehr-Reserve in desolatem Zustand, 2023. *Stuttgarter-zeitung.de* [online]. [cit. 2023-04-20]. Dostupné z: <https://www.stuttgarter-zeitung.de/inhalt.verteidigung-reservistenverband-bundeswehr-reserve-in-desolatem-zustand.b54280bd-3e13-442b-add3-8f2dcbae313c.html>

SNÍŽEK, David, 2022. Aktivní záloha si polepšila i díky němu: Velitelství teritoria slaví dva roky existence. *Velitelství teritoriálních sil Tábor: Velitelství teritoriálních sil* [online]. [cit. 2023-01-16]. Dostupné z: <https://veter.army.cz/aktuality/aktivni-zaloha-si-polepsila-i-diky-nemu-velitelstvi-teritoria-slavi-dva-roky-existence>

SURA, Witold, 2022. Rusza Aktywne Rezerwa w WOT. In: *Wojska Obrony Terytorialnej* [online]. [cit. 2023-01-20]. Dostupné z: <https://media.terytorialsi.wp.mil.pl/informacje/771347/rusza-aktywne-rezerwa-w-wot>

ŠIŠKA, Martin, 2020. Příslušníci Aktivní zálohy jsou zejména čtyřicátníci se středoškolským vzděláním. *Czdefence.cz* [online]. [cit. 2022-12-28]. Dostupné z: <https://www.czdefence.cz/clanek/prislusnici-aktivni-zalohy-jsou-zejmena-ctyricatnici-se-stredoskolskym-vzdelanim>

TASR, 2023 Aktivne zálohy by sa mohli otvoriť občanom bez vojenských skúseností. *Teraz.sk* [online]. [cit. 2023-03-17]. Dostupné z: <https://www.teraz.sk/slovensko/aktivne-zalohy-by-sa-mohli-otvorit-ob/686423-clanok.html>

TASR, 2023. Aktivne zálohy sa neotvoria občanom bez vojenských skúseností, poslanci odmietli novelu. *Standard.sk* [online]. Tlačová agentúra Slovenskej republiky [cit. 2023-03-17]. Dostupné z: <https://standard.sk/332592/aktivne-zalohy-sa-neotvoria-obcanom-bez-vojenskych-skusenosti-poslanci-odmietli-novelu-zakona/>

Territorial Defense soldiers are young, educated, patriotic: report, 2019. In: *Tvpworld.com* [online]. [cit. 2022-09-28]. Dostupné z: <https://tvpworld.com/43223007/territorial-defense-soldiers-are-young-educated-patriotic-report>

Terytorialsi - 3 etapy szkolenia. *Terytorialsi.wp.mil.pl: Wojska Obrony Terytorialnej* [online]. [cit. 2022-11-11]. Dostupné z: <https://terytorialsi.wp.mil.pl/3-etapy-szkolenia>

Terytorialsí - Dla pracodawcy. *Terytorialsí.wp.mil.pl: Wojska Obrony Terytorialnej* [online]. [cit. 2022-11-11]. Dostupné z: <https://terytorialsí.wp.mil.pl/dla-pracodawcy>

Vývoj skutečných počtů osob v resortu MO ČR v letech 1992 - 2021. *Mocr.army.cz* [online]. Ministerstvo Obrany, 17.01.2022 [cit. 2022-07-01]. Dostupné z: <https://mocr.army.cz/dokumenty-a-legislativa/vyvoj-skutecnych-poctu-osob-v-resortu-mo-cr-v-letech-1992---2017-129653/>

Zákony

Dz.U. 2004 nr 241 poz. 2416: Obwieszczenie Marszałka Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 25 października 2004 r. w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu ustawy o powszechnym obowiązku obrony Rzeczypospolitej Polskiej, 2004. In: *isap.sejm.gov.pl* [online]. [cit. 2023-01-02]. Dostupné z:

<https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20042412416>

Dz.U. 2016 poz. 2138: Ustawa z dnia 16 listopada 2016 r. o zmianie ustawy o powszechnym obowiązku obrony Rzeczypospolitej Polskiej oraz niektórych innych ustaw, b.r. In: *Isap.sejm.gov.pl* [online]. [cit. 2023-01-07]. Dostupné z:

<https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20160002138>

Dz.U. 2022 poz. 655: Ustawa z dnia 11 marca 2022 r. o obronie Ojczyzny, b.r. In: *Isap.sejm.gov.pl* [online]. [cit. 2023-01-09]. Dostupné z:

<https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20220000655>

Gesetz über die Rechtsstellung der Reservisten: (Reservistengesetz - ResG), b.r. In: *Gesetze-im-internet.de* [online]. Bundesministerium der Justiz [cit. 2023-01-18]. Dostupné z:

<https://www.gesetze-im-internet.de/resg/BJNR158800012.html>

Gesetz über die Rechtsstellung der Soldaten, b.r. In: *Gesetze-im-internet.de* [online]. Bundesministerium der Justiz [cit. 2023-01-18]. Dostupné z: <https://www.gesetze-im-internet.de/sg/>

Wehrpflichtgesetz, b.r. In: *Gesetze-im-internet.de* [online]. Bundesministerium der Justiz [cit. 2023-01-18]. Dostupné z: <https://www.gesetze-im-internet.de/wehrpflg/>

Zákon č. 45/2016 Sb.: Zákon o službě vojáků v záloze, 2016. In: *Zákony pro lidi* [online]. [cit. 2023-01-18]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2016-45>

Zákon č. 585/2004 Sb.: Zákon o branné povinnosti a jejím zajišťování (branný zákon), 2004.
In: Zákony pro lidi [online]. [cit. 2023-01-16]. Dostupné z:
<https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2004-585>

Strategické dokumenty

Biela kniha o obrane Slovenskej Republiky [online], 2016. Ministerstvo obrany Slovenskej Republiky [cit. 2022-11-08]. Dostupné z: https://www.mod.gov.sk/data/BKO2016_LQ.pdf

Dlhodobý plán rozvoja Rezortu Ministerstva Obrany s výhľadom do roku 2035 [online], 2022. Ministerstvo obrany SR [cit. 2022-11-01]. Dostupné z:
https://www.mod.gov.sk/data/files/4767_dlhodoby-plan-rozvoja-rezortu-ministerstva-obrany-s-vyhľadom-do-roku-2035.pdf

Komplexné hodnotenie obrany SR za rok 2021 [online], 2021. MO SR, 22 s. [cit. 2023-04-20]. Dostupné z: <https://www.mosr.sk/komplexne-hodnotenie-obrany/>

Komplexné hodnotenie obrany SR za rok 2020 [online], 2020. MO SR, 20 s. [cit. 2023-04-20]. Dostupné z: <https://www.mosr.sk/komplexne-hodnotenie-obrany/>

Komplexné hodnotenie obrany SR za rok 2019 [online], 2021. MO SR, 17 s. [cit. 2023-04-20]. Dostupné z: <https://www.mosr.sk/komplexne-hodnotenie-obrany/>

Koncepcie aktivní zálohy ozbrojených sil České republiky, 2012. Praha: Ministerstvo Obrany České republiky. Dostupné z: https://mocr.army.cz/images/id_40001_50000/46088/koncepce-az.pdf

Konzeption der Reserve, 2012. Bundesministerium der Verteidigung. Dostupné z:
<https://docplayer.org/17657933-Konzeption-der-reserve-kdr.html>

Reserve Strategy K-10/5 [online], 2019. Bundesministerium der Verteidigung [cit. 2022-09-23]. Dostupné z:
<https://www.bundeswehr.de/resource/blob/171578/15defe6c78b9c8f56e4ff75f065bf4c1/download-sdr-englisch-data.pdf>

Závěrečné práce

DANĚK, Milan, 2020. Aktivní zálohy ozbrojených sil České republiky. Zlín. Diplomová práce. Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně.

MERENDA, Mirko, 2010. Budování armádních záloh v NATO: komparativní studie vybraných států. Brno. Bakalářská práce. Masarykova Univerzita v Brně.

Seznam příloh

Příloha č.1: Zdroje dat (text)

Příloha č.2: Vysvětlení užívaných pojmů (text)

Příloha č.3: Předurčení záložních jednotek zkoumaných států (tabulky)

Příloha č.4: Chystané legislativní změny AZ ČR (text)